

Hrvatska stranka prava
Bosne i Hercegovine
Đapić – dr. Jurišić

PROGRAMSKA NAČELA

IDENTITET
HRVATSKE STRANKE PRAVA
Bosne i Hercegovine
Đapić – dr.Jurišić

HSP Đapić-dr.Jurišić je slijednica Hrvatske stranke prava, koja je najstarija politička stranka u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, utemeljena od oca Domovine dr. Ante Starčevića 1861. godine.

HSP Đapić-dr.Jurišić je moderna, demokratska, narodnjačka, konzervativna stranka desnog političkog centra, čija ishodišta su demokratske vrijednosti moderne Europe.

HSP Đapić-dr.Jurišić nastao je na temeljnim vrijednostima Domovinskog rata i ljubavi prema Domovini, te će u svom programu i javnom djelovanju čvrsto štiti te vrijednosti.

HSP Đapić-dr.Jurišić drži da je Daytonski sporazum potrebno dograditi, te se zalaže da svi Hrvati u Bosni i Hercegovini postignu nacionalni konsenzus oko prijedloga Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine i HSP-a Đapić-dr.Jurišić, koji su vrlo slični, a koji znače ukidanje entitetske podjele Bosne i Hercegovine i snažnu europsku regionalizaciju Bosne i Hercegovine i jaku lokalnu samoupravu, te čvrstu zaštitu vitalnih interesa svih konstitutivnih naroda u Bosni i Hercegovini u dvodomnom Parlamentu, na prvom mjestu hrvatskog naroda koji je najugroženiji.

HSP Đapić-dr.Jurišić se zalaže za očuvanje, stabilnost i jačanje Bosne i Hercegovine kao decentralizirane države, u kojoj su svi konstitutivni narodi jednaki i imaju ista prava.

HSP Đapić-dr.Jurišić se zalaže za suverenu i cjelovitu Bosnu i Hercegovinu, te za povratak i opstanak Hrvata u Bosni i Hercegovini, koji su konstitutivan narod u Bosni i Hercegovini i ravnopravan s druga dva naroda – Srbima i Bošnjacima, prema Ustavu Bosne i Hercegovine i Daytonskom sporazumu.

HSP Đapić-dr.Jurišić osuđuje svaki oblik totalitarizma, gušenja demokracije, te nepoštivanje ljudskih prava.

HSP Đapić-dr.Jurišić odlučno se zalaže za zaštitu i očuvanje hrvatskog kulturnog i nacionalnog identiteta u procesu europskih integracija u Bosni i Hercegovini.

HSP Đapić-dr.Jurišić kao konzervativna, narodnjačka stranka želi postati članicom Europske pučke stranke i Kršćanskih demokrata (EPP-a), te doprinijeti jačanju narodnjačkih stranaka u Europi, a nakon ulaska Bosne i Hercegovine u Europsku uniju i u Europskom parlamentu.

HSP Đapić-dr.Jurišić podržava program Europske pučke stranke i spremna ga je provoditi.

HSP Đapić-dr.Jurišić podržava jačanje i širenje demokracije na sve zemlje srednje i istočne Europe, te uklanjanje svih barijera u političkoj i gospodarskoj suradnji istoka i zapada.

HSP Đapić-dr.Jurišić priznaje sve međunarodne ugovore koje je Bosna i Hercegovina potpisala ili sukcesijom naslijedila, te sve međunarodne konvencije koje je Bosna i Hercegovina prihvatila.

HSP Đapić-dr.Jurišić se odlučno zalaže za reformu pravosuđa i funkcioniranje pravne države i vladavinu prava, te za odlučnu borbu protiv organiziranog kriminala, korupcije, nepotizma i sukoba interesa.

HSP Đapić-dr.Jurišić se zalaže da se protuzakonito stečena imovina u privatizaciji i pretvorbi oduzme i vrati državi, te da nema zastare istog.

HSP Đapić-dr.Jurišić se zalaže za povrat nacionalizirane imovine.

HSP Đapić-dr.Jurišić se zalaže za donošenje zakona o lustraciji.

HSP Đapić-dr.Jurišić se zalaže za pravnu zaštitu manjina u Bosni i Hercegovini, u skladu s Ustavom, te svim pozitivnim konvencijama UN-a i Vijeća Europe o zaštiti manjina.

HSP Đapić-dr.Jurišić se zalaže za slobodno tržišno gospodarstvo u kojem se ne smije zaboraviti na socijalnu dimenziju, koja nikada ne smije biti protiv najslabijih članova društva, jer to može biti izvor sukoba i konfrontacija u društvu.

HSP Đapić-dr.Jurišić se zalaže za jasnu gospodarsku viziju države, koja omogućuje, jačanje poduzetništva, poticanje razvitka zemlje i stranih ulaganja, te uspješan završetak procesa privatizacije u Bosni i Hercegovini.

HSP Đapić-dr.Jurišić podržava borbu međunarodne zajednice protiv međunarodnog terorizma, te drži da BiH treba aktivno pridonositi toj borbi.

HSP Đapić-dr.Jurišić posebnu važnost pridaje regionalnoj stabilnosti i suradnji, te posebno podržava suradnje svih zemalja srednje i jugoistočne Europe u borbi protiv organiziranog kriminala, ali i gospodarsku, kulturnu, znanstvenu i tehnološku suradnju.

HSP Đapić-dr.Jurišić uvažava sve članice UN-a, te sa svim članicama UN-a želi razvijati dobre i prijateljske odnose, a posebno sa Sjedinjenim Američkim Državama, državama Europske unije i Svetom Stolicom.

HSP Đapić-dr.Jurišić se zalaže za trajne i kvalitetne odnose između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske.

Blagostanje i svekoliki napredak hrvatskog naroda i svih građana Bosne i Hercegovine su bili i ostali temeljni ciljevi *HSP Đapić-dr.Jurišić*.

HSP Đapić-dr.Jurišić danas je stranka koja je svjesna sadašnjosti i potpuno okrenuta prema budućnosti, te je članstvo Bosne i Hercegovine u Europskoj uniji jedan je od najvažnijih strateških ciljeva *HSP Đapić-dr.Jurišić*.

HSP Đapić-dr.Jurišić podupire ulazak Bosne i Hercegovine u Partnerstvo za mir i NATO, kao važan strateški i sigurnosni cilj Bosne i Hercegovine.

HSP Đapić-dr.Jurišić želi dobre odnose sa svim susjedima i rješavanje otvorenih pitanja dijalogom, a ako dijalog i pregovori ne daju rezultata, onda obvezujućom međunarodnom arbitražom.

***PRIJEDLOG DOGRADNJE
DAYTONSKOG SPORAZUMA***

Deset godina nakon potpisivanja Daytonskog sporazuma, pažljivo smo analizirali njegova postignuća, domete, te implementaciju.

Neosporno je da je Daytonski sporazum zaustavio rat i uspostavio mir u BiH. Hrvati iz BiH, a i zvanični dužnosnici RH dali su značajan doprinos mirovnom procesu u BiH. Washingtonskim sporazumom, Bečkim dogovorima, Splitskom deklaracijom, te vojnim operacijama HVO i ABiH kojima je pomagala i HV, Hrvati iz BiH i RH bitno su pridonijeli da mirovna misija uspije i da se potpiše Daytonski sporazum.

Daytonski sporazum deset godina nakon potpisivanja

Sve političke stranke u BiH s hrvatskim predznakom, Katolička crkva i hrvatske kulturne institucije drže da su ugroženi neki od vitalnih interesa hrvatskog naroda u BiH, da se nastavlja trend iseljavanja iz BiH, da je povratak izbjeglica u RS teško moguć, te da su Hrvati često žrtva nepravednih odluka međunarodne zajednice, koja pužući mijenja Daytonski sporazum, ali najčešće na štetu bh Hrvata. S druge strane *HSP Đapić-dr.Jurišić* drži da se hrvatski predstavnici u državnim federalnim tijelima i Federaciji nisu niti mudro, a niti odlučno i dosljedno branili interese hrvatskog naroda u BiH.

Kod Bošnjaka u BiH stalno je prisutna težnja za unitarnom državom, koja nije niti prikladna, niti poželjna za modernu, europsku, multinacionalnu i multikulturalnu zajednicu.

Srbi u BiH, bez obzira na političke stranke, ali posebno SDS čvrsto brane opstanak Republike Srpske, te teško prihvaćaju bilo kakve zajedničke institucije–na razini BiH, te opstruiraju povratak izbjeglica u Republiku Srpsku.

BiH slabo funkcionira kao država. Radi odbijanja Republike Srpske da prihvati novi ustroj policije, odgođen je početak pregovora Europske unije s Bosnom i Hercegovinom o Sporazumu o stabilnosti i pridruživanju.

Ipak Daytonski sporazum ima i svoja pozitivna postignuća :

- uspostavljen je trajni mir u BiH,
- uz pomoć SAD-a reorganizirala se vojska i uspostavlja se zajednička mala profesionalna vojska,
- uspostavljena je pogranična policija i carinska služba,
- BiH ima zajedničku valutu (konvertibilnu marku),
- više puta su organizirani općinski i parlamentarni izbori u BiH.

Sve je ovo postignutu uz djelomični međunarodni protektorat (politički i vojni). Demokracija u BiH je još fragilna, a međusobno povjerenje između konstitutivnih naroda je izuzetno slabo.

Zadnji primjer, odbijanje zahtjeva Hrvata da imaju poseban TV kanal, govori da vitalni interesi hrvatskog naroda nisu najbolje zaštićeni.

Temeljni principi za koje se *HSP Đapić-dr.Jurišić* zalaže oko dogradnje Daytonskog sporazuma

1. *HSP Đapić-dr.Jurišić* prihvaća svaki dogovor legitimnih predstavnika tri konstitutivna naroda u Bosni i Hercegovini oko dogradnje Daytonskog sporazuma.
2. *HSP Đapić-dr.Jurišić* se zalaže za ukidanje entiteta, snažnu regionalizaciju BiH (8 provincija), te efikasnu središnju vladu uz dvodomni parlament.
3. Vitalni interesi svakog konstitutivnog naroda moraju biti potpuno zaštićeni u Parlamentu. Neke odluke se moraju donositi samo konsenzusom–bez nadglasavanja (npr. pitanje Ustava, simbola nacionalnog identiteta, obrazovanja i sl.).
4. Ustroj državnih institucija treba odgovarati punoj konstitutivnosti svih naroda, Hrvata, Bošnjaka i Srba.
5. Provincije trebaju imati visoki stupanj autonomije (posebno obrazovne, znanstvene, kulturne i gospodarske).

6. *HSP Đapić-dr.Jurišić* drži da će ovim modelom biti najbolje zaštićeni vitalni interesi hrvatskog naroda u BiH bez obzira u kojem dijelu BiH žive.
7. *HSP Đapić-dr.Jurišić* drži da je traženje trećeg entiteta za Hrvate u BiH nerealno, da isključuje velik broj Hrvata iz takvog hrvatskog entiteta (u Posavini, Središnjoj Bosni, Tuzli, Sarajevu, Banjaluci itd.), te da je gotovo nemoguće naći razgraničenje između Hrvata i Bošnjaka, posebice u Središnjoj Bosni. *HSP Đapić-dr.Jurišić* ne isključuje i teritorijalnu organizaciju BiH u tri entiteta, ako je to sporazum sva tri naroda u BiH.
8. *HSP Đapić-dr.Jurišić* u potpunosti podržava teritorijalni integritet i nezavisnost BiH.
9. *HSP Đapić-dr.Jurišić* drži da je dogradnja Daytonskog sporazuma u interesu svih naroda i građana u BiH, te da je u interesu i cjelokupne europske sigurnosti.

Prijedlog unutrašnjeg ustrojstva Bosne i Hercegovine

HSP Đapić-dr.Jurišić drži da će se ustavno-pravni položaj hrvatskog naroda i ostala dva naroda u BiH poboljšati kada BiH bude pravednije uređena kao jedinstvena, cjelovita i decentralizirana država bez sadašnje entitetske podjele.

HSP Đapić-dr.Jurišić predlaže umjesto dosadašnjih entiteta i županija da se BiH kao država uredi s osam provincija, i to:

- Unsko-sanska provincija, koja imenom i teritoriji bi bila identična postojećoj županiji.
- Livanjsko-širokobriješka provincija – obuhvaćala bi teritorije sadašnje Herceg-bosanske i Zapadno-hercegovačke županije.
- Mostarsko-travnička provincija obuhvaćala bi sadašnje područje Hercegovačko-neretvanske i Srednje-bosanske županije.
- Sarajevska provincija uključuje i teritorij Goražda, s tim da bi Sarajevo kao glavni grad imao poseban status.
- Zeničko-tuzlanska provincija obuhvaćala bi sadašnje područje Zeničko-dobojske i Tuzlanske županije.
- Posavska provincija bi obuhvaćala sadašnju Posavsku županiju, Distrikt Brčko, te integralno područje Posavine koje je sada u sastavu Republike Srpske, a u kojem su Hrvati i Bošnjaci, prije progona činili većinu. To su općine Bosanski Brod, Bosanski Šamac, Derventa i Modriča.
- Banjalučka provincija obuhvaća sadašnji zapadni dio Republike Srpske bez općina Bosanskog Broda, Bosanskog Šamca, Dervente i Modriče.
- Bijeljinsko-trebinjska provincija bi obuhvaćala istočni dio Republike Srpske.

Ove provincije su izrazito multietične i po našem prijedlogu svaki konstitutivni narod bi s najmanje 20% udjela bio zastupljen u zakonodavnoj izvršnoj vlasti provincije.

Nadležnost provincija bi bila za školstvo, zdravstvenu zaštitu, kulturu, te gospodarske potencijale. Zajedničke nadležnosti države i provincija bi bile nad policijom, željeznicom, energetske sustavom, zračnom kontrolom, zaštitom okoliša i medijima. Sve ostalo bi bilo u izričitoj nadležnosti Države.

Općine kao administrativno-upravne jedinice već postoje i one bi mogle uglavnom nastaviti funkcionirati u sadašnjem obliku.

Zaključak

Ovakvim prijedlogom ustroja Bosna i Hercegovina bi prestala biti izvorom nestabilnosti i prijetnje miru, bila bi prihvatljiva Europskoj uniji i spriječila bi se getoizacija konstitutivnih naroda, negirali, odnosno poništili rezultati etničkog čišćenja, te u najvećoj mjeri omogućio slobodan i siguran povratak raseljenih i prognanih osoba. Svakako da bi se na ovaj način u punoj mjeri mogla izraziti multietnička i multikulturalna Bosna i Hercegovina, što ona u svojoj biti i jeste. Pored svega ovoga zaštita pojedinačnih i kolektivnih građanskih prava bila bi efikasno zaštićena jer bi se jasno definirala u Ustavu BiH i njihova potpuna i

slobodna konzumacija bila bi Ustavom zagantirana. Jednakopravnost i sloboda svakog od konstitutivnih naroda bila bi zagantirana sastavom i načinom rada dvodomnog državnog Parlamenta, Ustavnog suda i načinom izbora i rada predsjednika/predsjedništva države. Ovakvim ustrojem Bosna i Hercegovina bi postala daleko jeftinija i efikasnija država jer bi umjesto sada postojećih 14 ustava i vlada postojalo 9 ustava i vlada, ne bi bilo 4 stupnja vlasti, a sve to bi uveliko pojeftinilo rad države i na taj način oslobodilo značajna novčana sredstva koja bi se usmjerila u razvojne programe.

EUROPSKE INTEGRACIJE

Bosna i Hercegovina, zajednica tri konstitutivna i suverena naroda, kao samostalna država nastala raspadom bivše socijalističke Jugoslavije formirala se, nažalost, u teškom ratnom vremenu. To je zasigurno utjecalo na poslijeratni tijek događaja, a i danas trpimo posljedice. Gledajući povijesnu zbilju, zemljopisni položaj, kulturno, znanstveno i svako drugo naslijeđe, sa sigurnosti se može tvrditi da BiH pripada srednjoeuropskoj grupi zemalja. No, niz nesretnih okolnosti i događaja, koji su se izravno ili neizravno, zbivali na ovim prostorima, posebno u 20. stoljeću, da je BiH, kao i bliže okruženje, zaostajalo za naprednim dijelovima Europe u gospodarskom, političkom i svakom drugom smislu.

Polazeći od gore navedenih činjenica, a uzimajući u obzir sva nastojanja i zalaganja *HSP Đapić-dr.Jurišić* u pozitivnim promjenama, demokratizaciji društva, stavovima i načelima na početku novoga stoljeća, zrelosti i spremnosti preuzeti odgovornost za stanje u državi, dajemo apsolutnu potporu što bržem približavanju i ulasku BiH u EU i Partnerstvo za mir, što predstavlja dva paralelna procesa.

Temeljne postavke *HSP Đapić-dr.Jurišić* u odnosima BiH prema euroatlantskim integracijama;

1. Hrvati u BiH kao i sunarodnjaci u RH povijesno pripadaju europskoj kulturnoj, vjerskoj i civilizacijskoj zajednici naroda. Bili smo oduvijek, a posebno sada, orijentirani prema Europi i Zapadu, tražeći svoj put i mjesto koje nam pripada u toj zajednici.
2. Otvoreni su pregovori o stabilizaciji i pridruživanju. Od brzine tih pregovora i dogovora bitno ovisi rekonstrukcija političkog ustrojstva države s ciljem ukidanja entiteta bez čega nema normalizacije ukupnih društvenih odnosa u ovoj zemlji utemeljenih na novom Ustavu.
3. Samo uz pomoć EU u ovakvoj državnoj zajednici moguće su neophodne reforme u svim područjima života (gospodarstvu, pravosuđu, obrazovanju, kulturi, informiranju, javnoj upravi itd.).
4. Približavanjem EU lakše i brže će napredovati unutarnja integracija triju naroda u BiH zasnovana na sve većem povjerenju i nestajanju straha i mržnje prema drugima i drugačijima. Ova stranka, utemeljena na najhumanijim o najkršćanskijim načelima slobode, istine i pravde (ostavština dr. Ante Starčevića) treba biti nositelj ovih procesa u cijeloj zemlji. Djelujući u ovome smislu Stranka će steći podršku, ugled i popularnost kako kod svoga tako i kod druga dva naroda, a posebice u demokratskom svijetu.
5. Samim pristupanjem Partnerstvu za mir ova zemlja definitivno rješava pitanje eventualnih unutarnjih sukoba kao i sigurnosti državnih granica. Ulaskom u NATO definitivno se stvaraju trajni uvjeti za sigurnost i mir na ovim prostorima.
6. U BiH gospodarstvo je gotovo na izdisaju. Spas je jedino u priljevu stranog kapitala što se ne može dogoditi dok u ovoj državi vlada politička i pravna nesigurnost. Svakim novim korakom prema EU povjerenje stranih investitora će rasti.
7. Opće stanje u zemlji nimalo ne pogoduje povratku na svoja ognjišta izbjeglih i raseljenih osoba, Hrvata posebice čiji problemi su dobro poznati. Političku i pravnu sigurnost povratnicima kao i uvjete za održiv povratak (infrastruktura, zaposlenje, škole...) može pružiti samo međunarodna zajednica kroz gore navedene reforme, te materijalnu i financijsku pomoć. Hrvatima kao najmalobrojnijem narodu povratak izbjeglih (45%) osobito je važan za status u budućnosti. Bez toga mi ćemo biti objektivno nacionalna manjina sa svim posljedicama te činjenice.
8. Stvaranjem suverenih država na prostoru bivše Jugoslavije, BH Hrvati su od svoje matice odvojeni tvrdom granicom koja će biti još tvrđa nakon ulaska R Hrvatske u EU (što će se svakako dogoditi prije ulaska BiH u EU). Samo priključenjem i BiH u Europu mi ćemo se opet naći u jednoj političkoj i ekonomskoj zajednici sa Hrvatima u matičnoj državi.

9. Svjesni smo realnosti i svih slabosti države Bosne i Hercegovine gdje moramo popraviti i izgraditi jači unutarnji, kako politički, tako i gospodarski sustav, kako bi naš put u Europu postao brži i bliži. Ova država nema više pravo lutati i gubiti vrijeme, nemamo pravo ponavljati greške kojih je posljednjih desetak godina bilo i previše. I zato je *HSP Đapić-dr.Jurišić* spremna, zajedno sa ostalim snagama koje isto ili slično promišljaju uvesti Bosnu i Hercegovinu u zajednicu europskih zemalja na dobrobit svih nas, ali i Europe kao cjeline.

LOKALNA SAMOUPRAVA

Uvod

Od postanka čovjeka postojala je stalna težnja za osmišljavanjem uvjeta i načina življenja tako da je čovjek i čovječanstvo kroz povijest prolazilo različite faze i evolucije. Prema nekim povjesničarima stari Grci su prvi utemeljili polise-gradove, gdje su birali svoje predstavnike. Taj period se smatra pretečom suvremene demokracije.

Jedinice lokalne samouprave koje zovemo općine (gradovi) su prva i najznačajnija karika vlasti, građanima svakako najbliža: u općini se rađamo i umiremo, pohađamo dječje vrtiće i škole, trebamo li bilo kakav dokument, rješenje, odobrenje, potvrdu, prijavu, odjavu, gradite li kuću ili tvornicu... dolazite prvo u općinu. Procjenjuje se da oko 85% svojih potreba građani ostvaruju u općini. Bosna i Hercegovina se, nakon teškog rata, i još težeg poraća, našla u raskoraku: pod dojmovima prošlosti i socijalističkog naslijeđa, na jednoj, i pokušaja da se pokrenu pozitivni, vidljivi pomaci na drugoj strani. Općine i općinske vlasti opterećene starom i neučinkovitom administracijom, navikama tipa – "sutra ćemo to uraditi", neprilagođene novom vremenu bržeg djelovanja uz korištenje suvremenih tehnologija, uz vodstva koja stvari svjesno ili nesvjesno prepuštaju stihiji ili u službi užih interesnih grupa, odašilju građanima poruku beznađa i nemoći. Nazočnost međunarodne zajednice u našoj zemlji dodatno je, koliko to god izgledalo paradoksalno, usporila proces transformacije društva, a time i jedinica lokalne samouprave, zato što svi očekuju da "netko drugi" ili čak "netko treći" nekom imaginarnom snagom uradi sve ono što zapravo mi, ovdje i sada trebamo i moramo uraditi. Ovdje postoji realna prijetnja i opasnost da se stvori kolektivni osjećaj nesposobnosti, nemoći da se bilo što pozitivno pokrene u "domaćoj kuhinji" i stvori osjećaj kronične ovisnosti.

Trenutno stanje lokalne samouprave u BiH

Stanje u jedinicama lokalne samouprave u BiH je toliko različito i neujednačeno da se stječe dojam, prolazeći od sjevera prema jugu i istoka prema zapadu, da prolazite kroz različite države. To je posljedica, kako rata i poraća, tako i posljedica predratnog odnosa prema pojedinim općinama i regijama. Poznato je da se u socijalističkoj BiH najmanje ulagalo u hrvatska područja.

U Bosni i Hercegovini na snazi je dvanaest različitih sustava i Zakona o lokalnoj samoupravi i samim time vlada jedna neujednačenost prihoda općina i gradova. Kontinuirano i uporno se povećavaju i nameću obveze općinama, a da to istovremeno ne prati financijski efekt.

Lokalni izbori 2004. godine donijeli su promjene načina izbora općinskih načelnika koji su se prvi puta birali neposredno. Ovo moramo shvatiti kao novo poglavlje u demokratskom sazrijevanju, ali isto tako kao eksperiment koji će za nekoliko godina pokazati sve svoje prednosti i nedostatke. Ovaj izborni Zakon nije naišao na odobravanje većine domaćih političara koji su osjetili da im izmiče kontrola nad određenim financijskim i ostalim tijekovima. Pojedine općine su postale stjecište i uporište različitih interesnih skupina čiji cilj je zadovoljavanje pojedinačnih potreba i interesa. Takav način javnog i polu-javnog djelovanja za posljedicu ima zaostajanje mnogih općina kako u razvojnom, tako i u organizacijskom smislu. Ako se ovome pridoda i druga krajnost gdje se lokalni dužnosnici vrlo često bave "visokom politikom" zaboravljajući svoje temeljne obveze, u stvarnosti i na djelu imamo frustrirane i razočarane građane.

Reforma javne uprave

U Bosni i Hercegovini se posljednjih desetak godina provelo ili provode mnoge reforme koje su najčešće završavale neuspjehom ili polovičnim uspjehom. I ovdje reforme nisu bile odraz našega htijenja, nego nametnute od strane međunarodne zajednice. Reforma kao odraz nastojanja da se nešto promijeni i to u pozitivnom smislu ne smije biti sama sebi

svrhom. Strah od reformi je često opravdan, jer za posljedicu ima otpuštanje prekobrojnih djelatnika. I to je zamka i greška. Istina da je prisutna prekobrojnost u većini institucija, ali reforma je sasvim širi i obuhvatniji proces koji pored prekobrojnosti podrazumijeva: stjecanje novih znanja i iskustava, uvođenje i prihvaćanje novih tehnologija i suvremenih dostignuća, stalno učenje i usavršavanje, prilagođavanje potrebama građana, ozbiljniji pristup zajedničkim vrijednostima, jasan i javan prikaz trošenja proračuna itd.

Općine i gradovi se udružuju u različite Saveze, Razvojne agencije, Regionalna udruženja, prijateljska partnerstva u BiH i u inozemstvu i sl. Svrha ovih udruženja je osigurati pozicije u sustavu države, lakše se nametnuti višim razinama vlasti, osigurati promidžbu gospodarskih mogućnosti, znanosti, kulture, sporta itd.

U pripremi su izmjene Ustava FBiH, Zakona o lokalnoj samoupravi i Zakona o pripadnosti javnih prihoda koji su u tijesnoj vezi i neophodni su za normalno funkcioniranje jedinica lokalne samouprave. *HSP Đapić-dr.Jurišić* u tome smislu snažno podržava jačanje uloge jedinica lokalne samouprave i njihova značaja u razvoju društva.

Zaključak

HSP Đapić-dr.Jurišić se svim pravnim sredstvima zalaže i nastojat će:

- unaprijediti javnost rada općinskih tijela uprave
- osigurati bolju komunikaciju sa građanima
- osigurati što kvalitetniji servis građanima
- povećati povjerenje građana prema vlasti
- pripremiti učinkovitije planove razvitka
- biti u funkciji "služenja", a ne "vladanja" i konačno osigurati
- uređen pravni sustav

Sve nabrojane zadaće i ciljeve možemo ostvariti zato što je *HSP Đapić-dr.Jurišić*:

- odraz naše zrelosti
- plod ustrajnog rada
- poštivanja naših birača
- spreman preuzeti potpunu odgovornost za svoj narod i svoju domovinu!

***RAZVOJNI IZAZOVI ZA
BOSNU I HERCEGOVINU***

Bosna i Hercegovina zahvata površinu od 51.197 km² sa oko 3,800.000 stanovnika (prema procjeni), čiji je glavni grad je Sarajevo.

Do 1991. godine, BiH je bila jedna od šest konstitutivnih republika bivše Jugoslavije sa 4.377.000 stanovnika (po popisu 1991. god.) i BDP po glavni stanovnika od US\$ 2.429. Potpisivanjem mirovnog sporazuma, dogovorenim u Daytonu, SAD, 15. prosinca 1995. godine u Parizu u ovoj državi je utvrđen Ustav BiH i uspostavljena složena država, sastavljena iz dva entiteta (Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske), kojima će se kasnije, odlukom međunarodne arbitraže, pridružiti, kao samostalna administrativna jedinica u okviru BiH, Distrikt Brčko Bosne i Hercegovine.

Većina nadležnosti, odnosno odgovornosti za društveni, ekonomski, obrazovni, zdravstveni i industrijski razvoj, kao i korištenje prirodnih resursa zemlje, uključujući i davanje koncesija za eksploataciju prirodnih resursa domaćim ili stranim korisnicima su praktično u rukama entiteta, a u Federaciji BiH i dobrim dijelom, sa značajnim utjecajem nižih administrativnih jedinica - županija.

Određene nadležnosti državnih institucija, kada je u pitanju održivi i ekonomski razvoj zemlje, te zaštita okoline, su u fazi uspostavljanja međunarodnih odnosa, multilateralne i bilateralne suradnje, zaključivanja i koordinacija implementacije međunarodnih multilateralnih i bilateralnih sporazuma i ugovora u oblasti vanjske trgovine, zajedničkih investicijskih ulaganja, harmonizacija poreske politike i globalni, odnosno regionalni programi zaštite životne sredine.

Republika Bosna i Hercegovina je, kao sastavna federalna jedinica bivše Jugoslavije, bila u sklopu strateškog planskog razvoja zemlje, predodređena kao sirovinaska i energijska baza gospodarskog razvoja zemlje, ali i prostor za razvoj kemijske i vojne industrije. Intenzivna eksploatacija prirodnih resursa, sa, uglavnom zastarjelim i visoko zagađujućim tehnologijama i devastacijom okoliša, od Države diktiranim (netržišnim) cijenama sirovina i energije, nisu bili perspektivna osnova izbalansiranog razvoja: ekonomija – ekologija, dakle održivog razvoja u Bosni i Hercegovini.

U vrijeme kada je cijeli svijet bio zaokupljen idejom održivog razvoja i Rio konferencijom, BiH je bila zaokupljena ratom ili aktivnostima obnove devastirane zemlje i njene infrastrukture, te procesom uspostavljanja novog državnog sistema, koji još uvijek traje. Takva situacija je rezultirala činjenicom da BiH nije bila dovoljno uključena u razvijanje ideje i implementaciju održivog razvoja.

Bosna i Hercegovina je, nažalost, po uređenosti zakonske regulative u oblasti upravljana i racionalnog korištenja vlastitih prirodnih resursa i zaštite životne sredine, kao osnovnim postulatima izbalansiranog – održivog razvoja i uređenju institucionalne strukture za upravljanje ovom problematikom, spada među onaj broj evropskih zemalja sa najvećim zaostajanjem za, ne samo razvijenim, nego i mnogim zemljama u razvoju, pa i onim u ekonomskoj i društvenoj tranziciji.

Bosna i Hercegovina nema, na državnoj niti na entitetskoj ravni uspostavljenu zakonsku regulativu, koja bi, i uz primjenu fiskalne (stimulativne i destimulativne) politike uređivala i harmonizirala racionalnu eksploataciju prirodnih resursa, prije svega pitke vode, energije, poljoprivrednog zemljišta, šuma i zaštitu životne sredine. Pored toga, BiH nema institucije (ministarstva ili drugog organa), na državnoj ravni, koja bi, sa nadležnostima u ime države, bila odgovorna, sa punim mandatom, za kreiranje i provođenje politike zaštite okoliša i provođenja međunarodnih obaveza, koje je ova država kao dio međunarodne zajednice preuzela u ovoj oblasti.

U oblasti zakonodavnog uređenja na državnoj ravni u Bosni i Hercegovini, koje je u korelaciji sa kreiranjem društveno-ekonomske-ekološke politike zemlje, koja treba da čini legislativnu osnovu za uspostavljanje održivog razvoja, nema značajnih dostignuća do sada.

Bosna i Hercegovina, koja je, po mnogo čemu, tvorevina Dejtonskog mirovnog sporazuma, je, u periodu 1996-2005. godine, u stvaranju državne zakonske regulative, zbog složenih političkih odnosa u zemlji, daleko više pažnje i vremena posvećivala pripremi i

usvajanju tzv. političkih i socijalnih zakona, a mnogo manje kreiranju zakonske regulative u ekonomskom sektoru i još manje (praktično zanemarivo malo) u oblasti problematike okoliša i održivog razvoja. Zbog toga se, Bosna i Hercegovina još uvijek definira kao jedinstven ekonomski prostor, sa jedinstvenom politikom i strategijom društvenog i ekonomskog razvoja, upravljanja svojim prirodnim resursima i zaštitom životne sredine.

Samo politički stabilna i gospodarski ojačana Bosna i Hercegovina kao država bila bi sposobna za međudržavna partnerstva, europske i svjetske integracijske procese. Radi toga je neophodno inicirati i boriti se za izradu dokumenta na razini države za promociju pokretanja procesa održivog razvoja u BiH, koji treba afirmirati putem elektronskih medija i tiska, obrazovnih institucija, nevladinih organizacija, općenito u široj javnosti zemlje. Istovremeno, potrebno je pokrenuti izradu Strategije održivog razvoja Bosne i Hercegovine, koja bi poslužila, kako organima vlasti na različitim nivoima, tako i sektoru biznisa - gospodarskim poduzećima i razvojnim institucijama, u traženju puta za kvalitetniji razvoj, bolje i racionalnije korištenje prirodnih i ljudskih resursa i, konačno iskorjenjivanje siromaštva u ovoj zemlji. Upravo *HSP Đapić-dr.Jurišić* kao stranka vidi svoje mjesto poticaja i koordinacije ovog procesa u organiziranju javnih rasprava kako u fazi izrade Strategije razvoja Bosne i Hercegovine, tako i ocjene stanja održivog razvoja u BiH, a koja će poslužiti, kao osnovica za ovaj poduhvat. Ideje održivog razvitka poznate su samo malom broju građana, uključujući i stručnjake. Veliki broj međunarodnih organizacija, kroz posebne programe i tekuću aktivnost, podržavaju oporavak i razvoj Bosne i Hercegovine. Međutim, stranke na vlasti na državnoj razini, ograničenog potencijala i ingerencija, bez dovoljne međuentitetske suradnje nikada nisu utvrdile konzistentan strateški okvir oporavka i održivog razvoja BiH radi čega je danas velik broj ljudi koji živi u ili na granici siromaštva. Temeljno pitanje za *HSP Đapić-dr.Jurišić* je treba li prvo rješavati ekonomske probleme, pa onda probleme okoliša. Stranke na vlasti i međunarodne organizacije su se ponašale upravo tako, a danas imamo situaciju siromašnog stanovništva koje je uzrok degradacije životne sredine prvenstveno radi neracionalne potrošnje prirodnih resursa.

Analiza održivosti razvoja na primjeru energetike – generatora ekonomskog razvoja i glavnog krivca utjecaja na okoliš pokazala je da neracionalna potrošnja resursa dovodi do slabljenja ekonomske snage BiH i njenih građana, i istovremeno do pretjeranog iscrpljivanja resursa i zagađivanja okoline. Stoga, *HSP Đapić-dr.Jurišić* smatra da upravo djelovanje u pravcu zaštite okoline, treba doprinijeti ekonomskom razvoju (štednji energije, reciklaži otpada, sanitacija u cilju smanjenja bolesti i ograničenja lokalnog zagađivanja zraka itd.) i povećanju ekonomske snage države. Dakle, smatramo da su uzroci ekonomske neefikasnosti i degradacije okoliša zajednički, te ćemo se zalagati, identificirati i definirati novi model razvoja radi svladavanja svih barijera – društvenih, tržišnih, ekonomskih i tehničkih, upravo u cilju pomirenja ekonomskih i ekoloških uvjeta i zahtjeva, vodeći razvoj kroz kvalitetu života, a ne fizički rast proizvodnje i energije.

Savladavanje društvenih, tržišnih, ekonomskih i tehničkih barijera ovim redoslijedom je jedino pravilan način koji traži kompleksan pristup. Kompleksnost se ogleda u multisektorskom pristupu, istovremenom korištenju svih vrsta potencijala i djelovanjem svih slojeva stanovništva.

Jedino na način energičnog i organiziranog uvođenja modela održivog razvoja riješili bismo mnoge konflikte nastale procesom tranzicije, a istovremeno ubrzali razvoj.

Problem uvođenja modela održivog razvoja u mnogim razvijenim zemljama, leži u inerciji starog društvenog sistema (organizacijskog, tehnološkog...). U BiH se danas umjesto starog društvenog sistema - planske ekonomije još uvijek uvodi sistem tržišne ekonomije, te ukoliko bi se organizirano, uz obuku kadrova i značajniji razvoj svijesti te, uz podršku stanovništva ove zemlje radilo na uvođenju održivog razvoja, mogli bi se postići dobri rezultati.

Na temelju naprijed navedene ocjene stanja, ključne problematike i postignutih rezultata na uvođenju prakse održivog razvoja u Bosni i Hercegovini *HSP Đapić-dr.Jurišić* će se boriti za:

1. kreiranje sustavnih rješenja specifičnih za ekonomsko-ekološku situaciju i dalje kretanje u pravcu održivosti društvenog, ekonomskog i ekološkog razvoja u ovoj zemlji;
2. uređenju zakonodavne regulative, prije svega u sferi korištenja prirodnih resursa zemlje i upravljanja okolišem,
3. institucionalnom uređenju struktura na razini države i nižih regionalnih razina, odgovornih, za ekonomski razvoj i upravljanje životnom sredinom i razvoj vlastitih kapaciteta,
4. uključivanje svih struktura bosanskohercegovačkog društva (vlade, nevladinih udruga, radničkih sindikata, ekoloških udruženja građana, asocijacije gospodarstvenika, znanstvenika i sektora obrazovanja, asocijacija žena i mladih...) u kreiranje politike, programiranje i implementaciju programa održivog razvoja, upravljanja nacionalnim bogatstvom - prirodnim resursima i zaštitom okoline,
5. kreiranje vlastitih programa, globalnih i parcijalnih projekata za međunarodnu suradnju i podršku u rješavanju suštinskih ekonomskih, političkih i tehničkih pitanja i problematike zaštite okoliša u cilju stvaranje preduvjeta za uravnoteženo korištenje prirodnih resursa i uspostavljanje održivog razvoja.

HSP Đapić-dr.Jurišić će se boriti da se Bosna i Hercegovina, kao cjelovita država, mora osposobiti za razvijanje višeg stupnja međunarodne suradnje i partnerstva, kako za globalnu, ekonomsku i tehnološko - tehničku suradnju, tako, prvenstveno, i za širu i užu regionalnu suradnju, a sve u cilju:

1. pristupanja međunarodnim multilateralnim sporazumima i njihovoj implementaciji u praksi,
2. razvoja multilateralne i bilateralne trgovinske suradnje i partnerstva,
3. razvoja domaćih i stranih ekonomskih investicija i osiguranju političke, socijalne i ekonomske stabilnosti i atraktivnosti za privlačenje investicijskog kapitala u zemlju,
4. razvoja vlastitih ljudskih kapaciteta i efikasnih institucionalnih struktura za pokretanje i implementaciju održivog razvoja,
5. uspostavljanja kvalitetnije međunarodne podrške Bosni i Hercegovini u procesu njene društvene i ekonomske reintegracije i osposobljavanja za kreiranje vlastite budućnosti. Aktivnosti treba usmjeriti prvenstveno na:

1. razvoj ljudskih potencijala i stručno osposobljavanje za (u)vođenje vlastitog razvoja i rješavanju problematike zaštite okoliša,
2. tehničku i finansijsku pomoć u kreiranju, pokretanju i implementaciji vlastitih i zajedničkih (međunarodnih) programa i projekata ekonomskog razvoja, revitalizacije gospodarstva, infrastrukture i zaštite okoliša,
3. razvoj partnerstva i partnerske suradnje u rješavanju globalnih i regionalnih problema društvenog i ekonomskog razvoja.

***STRATEGIJA RAZVOJA
GOSPODARSTVA BOSNE I
HERCEGOVINE***

Uvod

Bosna i Hercegovina ima oko 3,8 milijuna stanovnika, DBP po glavi stanovnika oko 1.150 US\$, a što je tek, 46 % predratnog, ima između 550 i 600 tisuća nezaposlenih, od čega je oko 50% žena i oko 40 % nekvalificirane radne snage.

Bosna i Hercegovina je zemlja koja nema Dugoročnu Strategiju razvoja, niti slične entitetske dokumente, ima tek Srednjoročnu razvojnu strategiju BiH (do 2007. godine) i Razvojnu strategiju izlaska iz siromaštva. Siromašnim se po «razvojnim dokumentima» smatra stanovnik čija se potrošnja kreće do 2.200 KM, a takvih u ovoj zemlji ima 16% u FBiH, odnosno 25% u RS. Istraživanja su pokazala da se još oko 30 % stanovništva u ovoj zemlji nalazi vrlo blizu granice siromaštva. Uz to najsiromašnije stanovništvo su najčešće djeca, stare i iznemogle osobe, klasični socijalni slučajevi i ruralno stanovništvo, osobe sa niskim stupnjem obrazovanja. Riziku zapadanja u siromaštvo najviše su izložena djeca, posebno do pet godina starosti, raseljene osobe i povratnici, nezaposleni i osobe s niskim stupnjem obrazovanja.

Studije rađene za potrebe Srednjoročne razvojne strategije BiH ukazale su na tijesnu vezu između (ne)poštovanja ljudskih prava i siromaštva, stupnja obrazovanja i siromaštva, ravnopravnosti spolova i siromaštva, na veću ugroženost stanovnika ruralnih područja, te na razlike u siromaštvu između pripadnika različitih naroda u BiH.

Dugoročni makroekonomski okvir

Ciljevi:

1. Dostići predratnu razinu DBP po stanovniku
2. Postići kreditnu sposobnost države na međunarodnom tržištu kapitala

Osnovni ciljevi makroekonomskog dugoročnog strateškog razvoja BiH trebali bi biti postizanje predratne razine DBP i postizanje djelomične kreditne sposobnosti zemlje na međunarodnom tržištu kapitala. Postizanje ovih ciljeva moguće je uz ostvarivanje slijedećih pretpostavki:

1. rasta DBP po realnoj stopi između 5 i 5,5% godišnje
2. zadržavanja inflacije između 1 i 2%
3. smanjenja ukupnih javnih rashoda na razinu oko 40% DBP
4. smanjenja javnog duga na razinu od 45% DBP
5. svođenja deficita tekućeg računa na održivu razinu oko 10% u odnosu na DBP

Realizacija ovih pretpostavki u velikoj mjeri će ovisiti o rastu izvoza, priliva stranih investicija, povećavanja štednje stanovništva i donacijske pomoći.

Realizacija ciljeva je ostvariva uz provođenje fiskalne reforme, odnosno uspostavljanje efikasnijih mehanizama za prikupljanje javnih prihoda u čijoj osnovi leži jačanje Uprave za indirektno oporezivanje BiH, uvođenje PDV i uspostava jedinstvene carinske administracije na razini BiH; osiguravanja adekvatne alokacije javnih prihoda između različitih razina vlasti u BiH. Jačanje državne razine pratilo bi i jačanje državnog proračuna. U kontekstu realizacije aktivnosti na smanjenju siromaštva bit će neophodno ojačati fiskalne prihode lokalnih zajednica. Uzimajući u obzir složenost državne strukture u BiH bit će neophodno osigurati adekvatnu raspodjelu PDV između različitih razina vlasti u zemlji. Istovremeno je neophodno sektorsku potrošnju, odnosno potrošnju na obrazovanje, zdravstvo, socijalne transfere, obranu i policiju; svesti na održivu razinu.

Ukoliko se uspostavi institucionalni okvir za izradu konsolidiranog fiskalnog računa na razini BiH i ojača transparentnost u prikupljanju i trošenju javnih prihoda, te uspostavi trezorsko poslovanje na svim razinama vlasti i u svim izvan proračunskim institucijama vlade moguće je smanjiti javni dug sa 67% DBP na 45% do kraja 2015. godine.

Neophodno je strategiju vanjskog zaduživanja temeljiti na nastavku posuđivanju isključivo po povoljnim uvjetima. Nadogradnja mehanizama servisiranja i nadgledanja duga između države i nižih razina bitna je pretpostavka za upravljanje vanjskim dugom i

spriječavanjem zaduživanja lokalnih razina vlasti kod domaćeg bankarskog sektora. Ona treba imati za cilj da se stvori sveobuhvatan sustav izvještavanja o zaduženju svih razina vlasti i javnih fondova, osiguravanju jasne procedure i nadzora nad zaduživanjem i izdavanjem garancija, te uspostave procedure za koordinaciju uzimanja kredita unutar nižih razina vlasti.

Temeljna strukturalna reforma makroekonomskog razvoja je jačanje privatnog sektora. Reforma u ovom sektoru bi trebala osigurati unapređenje okruženja za poslovanje, domaćih i stranih ulaganja i razvoj poduzetništva. Kako bi se dovršio proces stvaranja jedinstvenog ekonomskog prostora u BiH, koje je još uvijek podijeljeno razlikama u propisima, bit će neophodno harmonizirati propise koji reguliraju slobodu kretanja roba, usluga, kapitala i ljudi sa odgovarajućim zakonima i propisima u EU, kao i uspostaviti zakonski i institucionalni okvir koji će garantirati slobodnu konkurenciju i zaštitu potrošača, te omogućiti međusobno priznavanje tehničkih standarda za robe sa cjelokupnog ekonomskog prostora u BiH.

Uspostava jedinstvenog sustava javnih nabavki, uvođenje PDV i unapređenje koordinacije upravljanja u javnoj infrastrukturi dodatno bi unaprijedilo poslovnu klimu. Provedbom već harmoniziranog radnog zakonodavstva u entitetima mora se osigurati eliminacija svih oblika diskriminacije u zapošljavanju, što će doprinijeti većoj mobilnosti radne snage. U ubrzanju gospodarskog razvitka značajnu ulogu će imati nastavak primjene modela regionalnog ekonomskog razvoja, za koji je potrebno definirati strategiju i donijeti odgovarajuće zakone i propise. U kontekstu ovoga važno je dalje jačati mrežu regionalnih razvojnih agencija.

Treba nastaviti aktivnosti na eliminiranju administrativnih prepreka za domaća i strana ulaganja i na smanjenju troškova za osnivanje poduzeća. Reforma sudskog sustava omogućit će brže rješavanje gospodarskih sporova, a biti će neophodno, između ostalog, izmijeniti zakone o obveznim odnosima kako bi se efikasnije zaštitili povjeritelji. Eliminacijom nelojalne konkurencije i efikasnijom zaštitom intelektualnog, industrijskog i komercijalnog vlasništva dodatno će se olakšati položaj poduzeća u javnom sektoru.

Neophodno je modernizirati sistem upravljanja i korištenja zemljišta i nekretnina, što će zahtijevati i jačanje sistema urbanog planiranja i reformu sustava vođenja zemljišnih knjiga i katastra.

Nova struktura ekonomije traži jačanje sustava korporativnog upravljanja, prije svega zaštite malih investitora i jačanja transparentnosti. Već postojeći dijalog sa privatnim sektorom treba i dalje jačati. Jačanje konkurentnosti bosanskohercegovačkih poduzeća mora biti glavni i dugoročni cilj reformi, a ključne oblasti za hitno djelovanje su snižavanje poreza, smanjene javnog sektora i cijena radne snage, kao i cijena usluga javnih poduzeća. Nastavak liberalizacije tržišta rada, režima tekućih isplata i kretanja kapitala također bi trebalo doprinijeti većoj konkurentnosti gospodarstva BiH.

Javno mišljenje je ključno za uspjeh svih ovih reformi. Svakako da je održanje političke stabilnosti i izbjegavanje socijalnih nemira ključno za uspješno provođenje reformi, zbog čega je neophodno stalno informirati javnost i voditi otvoren dijalog o procesu reformi. Posebno je važno provesti kampanju kojom bi se unaprijedilo razumijevanje javnosti o ulozi i značaju stranih ulaganja. Također je veoma važno raditi na unapređenju međunarodnog imidža BiH.

Mala i srednja poduzeća za razvoj BiH se zbog svoje fleksibilnosti na najbolji način mogu iskoristiti u uvjetima ograničene investicijske mogućnosti u BiH. Potrebno je usvojiti strategiju njihovog razvoja i uspostaviti zakonski i institucionalni okvir za podršku razvoju poduzetništva, te osigurati fondove za garancije i olakšati pristup kreditima iz bankarskog sektora. Posebno je značajno poticati što širu afirmaciju znanja o poduzetništvu, kako kroz uključenje tema u poduzetništvu u nastavne programe škola i fakulteta, tako i jačanjem specifičnog obrazovanja za poduzetnike i menadžere.

Privatizacija

Proces privatizacije, posebno privatizacije „strateških poduzeća“, koji se posljednjih godina odvijao usporeno, treba ubrzati, a provedene privatizacije revidirati. Ovo će se postići jačanjem institucionalnog okvira agencija za privatizaciju, koje će preuzeti veću ulogu i pripremanju poduzeća za privatizaciju. Drugi problemi u ovom procesu rješavat će se usvajanjem strategije za rješavanje velikog i rastućeg korporativnog duga i reorganizacijom sistema zaštite od nezaposlenosti kako bi se osiguralo zbrinjavanje radnika koji bi zbog ubrzanja privatizacije mogli izgubiti radna mjesta.

Posebne strategije pripremit će se za reguliranje i privatizaciju u sektorima energetike, telekomunikacija, željeznica, vodoprivrede, komunalnog sektora, kao i u šumarstvu i medijima. Za uspjeh privatizacije ključno će biti jačanje transparentnosti rada i sustava odgovornosti upravnih odbora i menadžmenta u upravljanju državnim poduzećima. Posebno će važno biti uspostaviti adekvatan zakonski i institucionalni oblik za vođenje postupaka stečaja.

Financijski sektor

Neophodno je jačati stabilnost bankarskog sektora, kroz unapređenje kapaciteta za upravljanje rizikom, unapređenja adekvatnosti kapitala. Treba nastaviti jačati postojeći okvir za superviziju banaka, s jedne strane, te poticati dalje okrupnjavanje banaka. Treba poduzeti mjere za unapređenje ročne strukture depozita i poticanje rasta dugoročne štednje. U sferi kreditiranja raditi će se na daljem smanjenju rizika u poslovanju banaka, što treba da vodi daljem snižavanju kamatnih stopa i većim stopama kreditiranja privrede u odnosu na domaćinstva. Još uvijek postoji potreba za harmonizacijom bankarskih propisa, kako između dva entiteta, tako i sa propisima EU. Za poslove lizinga, koji nudi dodatne mogućnosti poticanja gospodarstva, treba uspostaviti zakonski i regulatorni okvir.

U sektoru osiguranja također je bitno harmonizirati međuentitetske propise i provesti aktivnosti kojima bi se domaći sektor osiguranja stavio u ravnopravan položaj prema stranim osiguravajućim kućama. Potrebno je unaprijediti nadzorni okvir u sferi osiguranja, te poticati dalji razvoj sektora, posebno u pružanju novih usluga.

Za brži razvoj tržišta kapitala u BiH posebno je važno jačanje korporativnog upravljanja i transparentnosti. Ovim će se povećati atraktivnost ovih tržišta, a time i njihova likvidnost.

Mikrofinancijski sektor se pokazao veoma uspješnim u pružanju financijskih usluga malim poduzećima. Njegov dalji razvoj će se stimulirati putem manjih garantnih fondova, posebno za oblast poljodjelstva. Potrebno je pojačati nadzor nad mikrokreditnim sektorom i harmonizirati ove propise između nižih razina vlasti.

Tržište rada

Neophodno je eliminirati sve oblike diskriminacije i poticati pokretljivost radne snage u cijeloj zemlji. Sustav plaća i kolektivnih ugovora treba reformirati radi ublažavanja rigidnosti sadašnjeg sustava minimalnih plaća što će voditi smanjenju sive ekonomije. Potrebno je jačati institucionalni okvir i kontrolu nad radom zavoda za zapošljavanje, posebno u oblasti financiranja programa za zapošljavanje, koji su do sada bili izrazito netransparentni. Revizijom korištenja povlastica po osnovu nezaposlenosti, kao što je pravo na zdravstveno osiguranje, također bi se utjecalo na smanjenje sive ekonomije. U cilju efikasnije zaštite od nezaposlenosti i osiguranja socijalne sigurnosti za one koji bi uslijed ubrzanja reformi bez svoje krivice ostali bez posla, treba produljiti period za korištenje povlastice po osnovu nezaposlenosti. Dugoročno je posebno važno reformirati obrazovni sistem i učiniti ga kompatibilnim potrebama tržišta rada. Posebno je važno stimulirati razvoj izvanškolskog obrazovanja kao jedne od formi za prekvalifikaciju i dokvalifikaciju.

Borba protiv korupcije

Uspostava odgovarajućih organa u okviru ministarstava pravde omogućit će bolju koordinaciju aktivnosti u borbi protiv korupcije. Dalja reforma pravosuđa i jačanje efikasnosti organa za otkrivanje i suzbijanje korupcije su ključni za uspjeh u ovoj sferi, a odgovarajuća pažnja borbi protiv korupcije posvetit će se i u reformi javne uprave. Jačanje sustava upravljanja i kontrole javnih financija, a posebno reforma sustava indirektnog oporezivanja, koja vodi uvođenju PDV-a, dodatno će smanjiti prostor za korupciju i zloupotrebe. Unapređenje transparentnosti u procesu privatizacije, kao i u financiranju obrazovanja i zdravstvenog sistema, uspostava jedinstvene carinske administracije na razini BiH, također će utjecati na smanjenje korupcije u ovim oblastima.

Borba protiv pranja novca i borba protiv trgovine ljudima su specifičan problemi s kojima se BiH suočava u posljednje vrijeme i njima treba posvetiti posebnu pažnju, od modifikacije zakonskog okvira i usvajanja odgovarajućih akcionih planova, do unapređenja koordinacije među institucijama koje se bave ovim pitanjima.

Vanjska trgovina i podrška izvozu

U narednom periodu treba aktivno provoditi liberalizaciju vanjske trgovine, posebno u svjetlu ostvarivanja punopravnog članstva u WTO i približavanju EU integracijama. Bit će potrebno uspostaviti jaču koordinaciju u implementaciji državnih zakona o vanjskoj trgovini, jačati institucionalni okvir koji je neophodan radi korištenja trgovinskih povlastica koje su BiH odobrile EU i brojne razvijene zemlje. Bit će važno pojednostaviti carinske procedure, uspostaviti institucionalni okvir za zaštitu domaćih potrošača i jačati statistiku vanjske trgovine. Treba preispitati postojeći režim carinskih tarifa, posebno za strateške industrijske grane, osigurati recipročnu primjenu pravila u vanjskotrgovinskoj praksi i sklopiti sporazume o priznavanju dijagonalne kumulacije. Za smanjenje trgovinskog deficita neophodno je iznaći načine da se u većem obujmu zaštiti i stimulira razvoj domaćeg poljodjelstva.

Povećanje stope izvoza predstavljati će ključni izazov u implementaciji strategije razvoja gospodarstva. Naprijed navedene mjere će direktno ili indirektno, stimulirati povećanje izvoza. Međutim, neophodno je usvojiti sveobuhvatnu strategiju za povećanje izvoza koja će definirati proizvodnje u kojima BiH ima konkurentne prednosti, najpogodnija tržišta za robu i usluge iz BiH i institucionalni okvir za promociju izvoza, te unaprijediti postojeći zakonodavni i institucionalni okvir za izvoz. Sadašnja niska razina proizvodnje mora se povećati, a konkurentnost BiH poduzeća pojačati. I u kontekstu povećanja izvoza potrebno je ubrzati privatizaciju te osigurati veći priliv stranih investicija. Posebno je važno stvoriti sustav za podršku izvoznim poduzećima, koji će se bazirati na transformaciji postojeće Agencije za garantiranje investicija BiH u Izvozno-kreditnu agenciju BiH. Oživljavanjem željeznice, kao i uključenjem cestovnih prijevoznika u međunarodne asocijacije, treba stvoriti uvjete za snižavanje troškova transporta.

Reforma javne uprave

Za provedbu reforme sustava javne uprave, neophodno je prije svega provesti funkcionalnu analizu uprave na svim razinama vlasti. Strategija reforme javne uprave i prateći akcioni plan usvojit će se do kraja 2004. godine. Neophodno je ojačati administrativne kapacitete BiH za zahtjeve koji će se postaviti u procesu EU integracija, a tekuće aktivnosti na implementaciji zakona o državnoj službi, te na reformi sektora obrane i unutarnjih poslova treba nastaviti.

Statistika

Od posebne važnosti za cjelokupni reformski proces je jačanje statističkog sistema u BiH. Statistički sustav u BiH mora funkcionirati jedinstveno, da bi se svim institucijama omogućio pravovremeni pristup pouzdanim podacima neophodnim za planiranje aktivnosti. Ovaj proces će se zasnivati na već usvojenom zakonu.

Sektorski prioriteti

Jačanje i dopuna zakonskog okvira i institucionalnih struktura neophodni su u svim oblastima koje pokriva Srednjoročna razvojna strategija B i H, a za svaki sektor utvrđeni su specifični prioriteti, kako slijedi.

Posebnu pažnju treba posvetiti uspostavi adekvatnog *sustava socijalne zaštite*. Da bi se smanjila izloženost populacije penzionera riziku siromaštva, stabilnost isplate penzija osigurat će se redovitijim prikupljanjem doprinosa i proširenjem obuhvata obveznika. Potrebno je urediti odnose između entitetskih mirovinskih fondova i pripremiti opsežniju reformu sustava mirovinskog osiguranja.

U oblasti zaštite ratnih, vojnih invalida, veterana i članova obitelji poginulih, treba izvršiti racionalizaciju korisnika i beneficija, uspostaviti mehanizme za pomoć pri zapošljavanju pripadnika ovih kategorija, te unaprijediti administrativne kapacitete nadležnih ministarstava. Sustav socijalne zaštite treba prilagoditi mogućnostima društva i urediti na modernim principima, uz uvođenje tržišnih elemenata i alternativnih modela, i sa naglaskom na jednakost svih korisnika u dostupnosti prava, treba uspostaviti zakonski okvir i planirati sredstva za realizaciju minimalnih prava na entitetskom nivou, prije svega u oblasti dječje zaštite i zaštite civilnih žrtava rata. Mada se raspoloživa sredstva za podršku održivom povratku smanjuju, veća efikasnost u ovoj oblasti postići će se uvezivanjem rada svih administracija zaduženih za provedbu Aneksa 7 od općinske do državnog razine. U narednom periodu treba obnoviti devastirane stambene objekte. U svim ovim sektorima neophodno je jačati administrativne kapacitete, posebno za prikupljanje, obradu i razmjenu podataka.

U sektoru *obrazovanja* reformiranjem metoda upravljanja i financiranja treba ostvariti uštede i osigurati sredstva za održivo financiranje obrazovanja. Treba proširiti obuhvat učenika/studenata na svim razinama i eliminirati sve vidove diskriminacije. Treba uvesti fleksibilnije nastavne programe uz široku primjenu informatičkih tehnologija, i primijeniti standarde i metode prilagođene europskim, u skladu sa obavezama iz Bolonjske deklaracije i Lisabonske konvencije. Sustav obuke nastavnika unaprijediti i učiniti konstantnim, a sustav visokog obrazovanja urediti okvirnim zakonom na državnoj razini, te uspostaviti mehanizme za podršku znanstvenim istraživanjima.

Uz modernizaciju stručnog obrazovanja treba razviti sustav izvanškolske obuke.

Prioriteti u *zdravstvu* su ostvarenje univerzalnog obuhvata stanovništva zdravstvenim osiguranjem, bez diskriminacije, uz definiranje osnovnog paketa zdravstvenih prava i jačanje sustava solidarnosti. Racionalizacija sustava zdravstvenih institucija, koja će obuhvatiti formaliziranje “mreže zdravstvenih institucija”, smanjilo bi potrošnju iz fondova zdravstvenog osiguranja i odvijalo bi se paralelno sa nastavkom reformi primarne zdravstvene zaštite, kroz uvođenje sustava obiteljske medicine. Treba implementirati mehanizme ugovaranja između fondova zdravstvenog osiguranja i zdravstvenih ustanova i novih, stimulativnih modela plaćanja zaposlenih u zdravstvu. Ojačala bi se uloga i kapacitet sustava javnog zdravstva, te uspostavio mehanizam za regulaciju lijekova na razini B i H. Jačanje transparentnosti sustava nabavki i sustava planiranja i kontrole kapitalnih investicija, te usvajanje odgovarajućih rješenja za sustav dopunske liječničke prakse doprinijeti će suzbijanju korupcije u zdravstvu.

Razvoj institucionalnih kapaciteta, prije svega dovođenje Ureda za veterinarstvo u punu funkcionalnost i osnivanje Uprave BiH za zaštitu zdravlja bilja, i bolja koordinacija

između postojećih županijskih i entitetskih tijela, predstavljaju glavne zadatke u sektoru **poljodjelstva**.

Sustav poticaja treba utvrditi tako da promovira orijentaciju na ograničeni broj proizvodnji u kojima BiH ima konkurentsku prednost. Treba uspostaviti zakonski i institucionalni okvir za razvoj ekološke proizvodnje hrane, te razviti instrumente za podršku izvozu poljoprivrednih proizvoda i primijeniti mjere carinske zaštite koje su u skladu sa pravilima WTO, unaprijediti okruženje i podržati razvoj udruga poljodjelskih proizvođača.

Za unapređenje efikasnosti u korištenju šumskih resursa, koji predstavljaju jedan od najvećih razvojnih potencijala BiH, potrebno je unaprijediti sistem upravljanja u **šumarstvu**. Glavni zadaci su uspostavljanje ažuriranih baza podataka i državnih inventura šuma, kojom će se utvrditi stvarno stanje i stvoriti osnove, za novu organizacijsku strukturu menadžmenta u šumarstvu.

Neophodno je uspostaviti mehanizme za zaštitu šuma od prirodnih i drugih katastrofa, kao i za saniranje stanja šuma. Izdvajanjem zaštićenih šumskih područja (kao nacionalnih parkova, parkova prirode i prašumskih rezervata) treba osigurati očuvanje barem dijela najvrednijeg prirodnog naslijeđa. U sferi eksploatacije važno je dovršiti privatizaciju i reorganizaciju u šumarstvu (posebno u FBiH) i osigurati provedbu zakona koji reguliraju održivost proizvodnje drveta, kao i odgovarajućih međunarodnih standarda. Treba podržati i promovirati korištenje drugih šumskih proizvoda (gljive, ljekovito i aromatično bilje) i proizvodnji (pčelarstvo).

Upravljanje **vodama** treba biti organizirano na razini riječnih bazena. Treba uspostaviti regulatorne mehanizme koji će pratiti rad općinskih vijeća u utvrđivanju tarifa i osigurati praćenje kvalitete vode i zaštitu okoliša.

U oblasti **okoliša** neophodno je jačanje zakonskog i institucionalnog okruženja i međusektorskog pristupa problemima zaštite okoliša. U narednom periodu treba unaprijediti sustav za očuvanje biološke i geološke raznolikosti, kulturnog i prirodnog naslijeđa.

Usvajanje Energetske strategije BiH, transformacija pravnog sustava i uspostava modernih institucija osnovni su zadatak u sektoru **energije**. Treba izvršiti razdvajanje tri vertikalno integrirane elektroenergetske kompanije u BiH, i to na: prienos, proizvodnju i distribuiranje, pri čemu će sustav prijenosa ostati u nadležnosti BiH, dok će proizvodnja i distribuiranje biti privatizirani.

Nužno je izvršiti restrukturiranje i dokapitalizacija rudnika uglja, te izvršiti njihovu privatizaciju. U sektoru gasa prioriteti su diverzifikacija izvora snabdijevanja plinom, širenje distributivne mreže, izgradnja podzemnih skladišta i uspostava internog tržišta za plin. Usvajanje politike razvoja naftne industrije i odgovarajućih zakona i propisa, kao i uspostava regulatornog tijela za naftu i plin, neophodni su preduvjeti za revitalizaciju i privatizaciju u ovom sektoru.

Sustav utvrđivanja cijena energije će se temeljiti na ekonomskim cijenama i uključiti i troškove zaštite okoline.

Cestovna i željeznička mreža i infrastruktura trebaju imati ubrzanu izgradnju i jačanje sustava upravljanja, monitoringa i planiranja izgradnje, te obnove cestovne infrastrukture. Treba osigurati odgovarajuće mehanizme financiranja, uključujući strana ulaganja i koncesije. Posebno u željezničkom prometu, ekonomsku održivost treba podržati subvencijama, ali i reformom tarifne politike i unapređenjem marketinga. U zračnom i vodnom prometu, najvažnije je obnoviti postojeće aerodrome i riječne luke sukladno međunarodnim standardima.

Za uspješan razvoj sektora **telekomunikacija**, neophodno je izgraditi informacijsku magistralu u BiH, kao i povezati je sa susjednim zemljama, povećati penetraciju u fiksnoj i mobilnoj telefoniji, te na Internetu. U mobilnoj telefoniji je potrebno uvesti sisteme treće generacije (3G/UMTS). I u ovom sektoru će se nastaviti sa aktivnostima na liberalizaciji tržišta telekoma. Za poštanski sustav, suštinski je važno razviti nove djelatnosti, kao što su hibridna pošta, sorting središta, internet kiosci, kataloška prodaja i sl. I u oblasti elektronskih

medija ključno je ojačati infrastrukturu, modernizacijom prijenosne mreže RTV signala i digitalizacijom RTV sistema.

U **sektoru industrije** treba identificirati prioritetne grane u oblasti drvne, tekstilne, kožarske, metalne i prehrambene industrije, te energetike, turizma i informatičke tehnologije, i utvrditi niz mjera za restrukturiranje i modernizaciju industrije, jačanje konkurentnosti i izvoznih mogućnosti, unapređenje okruženja za poduzetništvo i tržišne transparentnosti. Mjere podrške ovim sektorima obuhvatile bi preuzimanje, odnosno usklađivanje domaćih propisa sa propisima EU, ukidanje carine na repromaterijale i opremu, pojednostavljenje carinske procedure i sistema, osiguranje jeftinije električne energije, unapređenje dostupnosti kreditnih sredstava i uspostavu garantnih fondova, uspostavu regionalnih fondova za potporu znanstveno-istraživačkom radu, te podršku poduzećima u usvajanju međunarodnih standarda.

U sektoru **informatičkih i komunikacijskih tehnologija** treba provoditi preuzimanje relevantnih međunarodnih tehničkih standarda, kao i proces liberalizacije, uz uspostavu Vijeća CRA i transformaciju i modernizaciju telekom operatora. Izvršile bi se zakonske izmjene potrebne da se omogući moderno elektronsko poslovanje (e-commerce). Sve razine vlasti u BiH uvele sustav elektronskog rada sa građanima (e-government). Uspostavio bi se sustav agencija za IKT i pokrenuo rad Akademske i istraživačke mreže BiH (Arnet), i Obrazovne mreže osnovnih i srednjih škola BiH (EduNet).

***POLJODJELSTVO, VODNO
GOSPODARSTVO I ŠUMARSTVO***

U radu je razmatrano poljodjelstvo kroz tri sektora i naravno na razini cijele Bosne i Hercegovine, sukladno pravaškim načelima o jedinstvenoj Bosni i Hercegovini, a i tragom najnovijih prijedloga kako bi ministarstvo poljodjelstva bilo na državnoj razini. Znači polazimo od osnovne podjele na:

- poljodjelsku proizvodnju
- šumarstvo i
- vodno gospodarstvo

Poljodjelstvo

Pregled stanja u poljodjelstvu

Poljodjelstvo je jedna od osnovnih djelatnosti ruralnog prostora i osnovni oblik aktivnosti njegovih stanovnika, te bitan čimbenik za smanjenje siromaštva, održanje ekološke ravnoteže i zaštitu okoline. Agroekološki uvjeti u BiH su relativno povoljni za poljodjelstvo, ali se poljodjelstvo suočava s neophodnošću saniranja ratnih šteta i procesom tranzicije iz planskog ka tržišnom gospodarstvu.

Osnovne karakteristike stanja u poljodjelstvu su:

- zadnjih nekoliko godina poljodjelstvo u BDP ima tendenciju stalnog pada
- stočarstvo čini oko 50% od ukupne poljodjelske proizvodnje, što je znatno niže u odnosu na predratno stanje
- učešće domaće proizvodnje hrane u zadovoljavanju ukupnih prehrambenih potreba palo je sa predratnih 60% na samo 35%
- u ukupnom vanjsko-trgovinskom deficitu značajan postotak čine poljodjelski proizvodi
- stupanj korištenja prirodnih resursa, prvenstveno zemljišta, je vrlo nizak (u FBiH imamo oko 50%, a u RS oko 30% neobrađenih oranica)
- pokazatelji proizvodnje u poljodjelstvu svrstavaju BiH na dno evropske ljestvice,
- jedino proizvodnja krumpira daje dovoljne količine proizvoda za podmirenje potreba
- stanovništvo koje se bavi poljodjelstvom postaje sve starije
- među poljodjelicima je mali postotak robnih poljodjelaca
- BH proizvodi su slabo ili nikako zastupljeni na inozemnim tržištima

Problemi u poljodjelstvu

Uočeni problemi u poljodjelstvu mogu se grupirati na slijedeći način:

- usitnjenost i rascjepkanost poljodjelskih površina (prosječno 3,5 ha na 7-8 parcela)
- neefikasnost i fragmentiranost upravnih, inspeksijskih službi,
- neriješeno pitanje kontrole i certificiranja poljodjelskih proizvoda, kako u proizvodnji tako i u prometu,
- nedovoljan i neadekvatan sistem subvencioniranja,
- neriješeno pitanje vlasništva nad veterinarskim stanicama u BiH,
- nepostojanje uvezane mreže dijagnostičkih i referentnih laboratorija,
- deficitarnost eksperata u ključnim ministarstvima,
- izostanak kompetencija i utjecaja oba resorna entitetska ministarstva
- minirane poljodjelske površine

Razvojna strategija poljodjelstva koju predlaže HSP Đapić-dr. Jurišić naglašava ekonomski razvoj poljodjelstva i aktiviranje prirodnih i ljudskih resursa, što otvara mogućnosti za smanjenje siromaštva u ruralnim područjima. Politika u poljodjelstvu mora se temeljiti na jačanju konkurentnosti sektora, ne zaboravljajući istovremeno izazove i teškoće koje će donijeti međunarodne integracije.

Prijedlozi rješenja

HSP Đapić-dr.Jurišić vidi rješenje problema u:

- jačanju zakonodavstva i institucija nadležnih za poljodjelstvo
- ujednačavanju zakonodavstva s propisima EU
- definiranju strateške proizvodnje u animalnoj i biljnoj proizvodnji
- unaprijeđenju sustava subvencija u poljodjelstvu
- poboljšanju dostupnosti financijskih usluga za razvoj poljodjelstva
- osiguranju adekvatnog vanjskotrgovinskog režima kako bi se stimulirala domaća proizvodnja
- unaprijeđenju sustava upravljanja zemljištem
- jačanju specijaliziranih udruga poljodjelaca
- unaprijeđenju ekoloških aspektata razvoja poljodjelstva
- unaprijeđenju znanstveno-istraživačkog rada i obrazovanja u poljoprivredi

Ciljevi

HSP Đapić-dr.Jurišić si za ciljeve svoje politike na području poljodjelstva postavlja:

- aktiviranje prirodne i ljudske potencijale i povećati uposlenost
- unaprijeđenje konkurentnosti domaćeg poljodjelstva
- maksimalna zaštita domaće proizvodnje
- smanjenje uvoza poljodjelskih proizvoda i trgovinskog deficita zemlje
- balansiranje demografske pokrivenosti područja u zemlji
- razvijanje ruralnih područja kao bitanog čimbenika u smanjenju siromaštva
- unaprijeđenje i očuvanje čovjekove okoline kroz razvoj održivog poljodjelstva
- uvođenje novih pozitivnih tehnologija u poljodjelstvo
- reformiranje državnog aparata u poljodjelstvu
- jačanje zakonodavstva i institucija u poljodjelstvu

Vodno gospodarstvo

Voda – izvor života

Osnova postojanja života na zemlji je voda. Izvori vode koji se iskorištavaju nisu niti nepresušni niti neograničeni. Vodno gospodarstvo je je područje gospodarstva koje na podlozi istraživanja i projektiranja skrbi za vodne resurse, njihovo pravilno korištenje i očuvanje. Vode (kopnene i priobalje) su pod posebnim nadzorom države i nad njima nije moguće dobiti pravo vlasništva. Za BiH se može reći da je izuzetno bogata ovim prirodnim resursom, koji je još uvijek dobro očuvan i nezagađen.

Godišnje u Bosni i Hercegovini padne prosječno oko 1250 mm oborina, što je stavlja u red zemalja s relativno visokom količinom oborina. Postojeći vodni resursi Bosne i Hercegovine su:

slivovi rijeka: Jadranski sliv (24,3% teritorija BiH): Neretva – Neretva sa 11 važnijih pritoka, Cetina – pritoci Struba i Šuica, te sliv rijeke Save (75,7% teritorija BiH) koji čine: Bosna – Bosna sa 9 važnijih pritoka, Una – Una sa 2 važnija pritoka, Vrbas – Vrbas sa 4 važnija pritoka, Drina – Drina sa 8 važnijih pritoka, te rijeka Sava – kojoj pripadaju slivovi svih gore navedenih rijeka osim Neretve i Cetine.

jezera: Deranjsko jezero (u sklopu parka prirode Hutovo blato), Blidinje jezero, Buško blato, niz vještačkih jezera na rijeci Neretvi, Vrbasu, Drini (akumulacije HC), Ramsko jezero, Bilećko jezero, Modračko jezero, te čitav niz manjih jezera

more: 24 km obale Jadranskog mora s pripadajućim akvatorijem

podzemne i oborinske vode ($64 \times 10^6 \text{ m}^3$ godišnje)

Na nivou BiH ne postoje tijela nadležna za upravljanje vodama. Radi usklađivanja aktivnosti u sektoru vodnog gospodarstva 1988. godine je oformljena međuentitetska Komisija za koordinaciju pitanja iz oblasti vodoprivrede. Pitanje nadležnosti i institucionalne nesređenosti dodatno je iskomplikirano donošenjem novih entitetskih zakona o zaštiti voda (u RS 2002., a u FBiH 2003. godine), kojima se zasebno tretira segment zaštite voda i tako preklapaju nadležnost i institucionalni ustroj.

Iskorištenost vodenih potencijala

- Proizvodni kapaciteti električne energije u hidroelektranama 2034 MW u 13 hidrocentrala (veljača 2004). Predviđena gradnja novih HC na slivu rijeke Neretve (Mostarsko blato)
- Iskorištenost u poljodjelskoj proizvodnji: navodnjavane poljoprivredne površine manje od 1%
- Nizovi manjih uzgajališta slatkovodnih i morskih riba, te mekušaca
- Vodovodne mreže za dovođenje pitke vode do domaćinstava i industrijskih pogona

Smjernice budućeg vodnog gospodarenja

HSP Đapić-dr.Jurišić za smjernice budućeg gospodarenja vodnim resursima postavlja:

- prepoznavanje površinskih i podzemnih voda kao prirodnog bogatstva države i kao takvog stavljanje pod zaštitu od neovlaštenog iskorištavanja
- praćenje i poštivanje pozitivnih svjetskih i europskih propisa u očuvanju voda (Okvirna direktiva EU iz 2000. godine)
- maksimalna zaštita prirodnih vodotoka, izvora voda i jezera od zagađivanja i prekomjernog iskorištavanja
- razvijanje čistih tehnologija proizvodnje, koje neće ugrožavati vodotoke i podzemne vode
- razvijanje vodovodne mreže za domaćinstva, smanjenje gubitaka u postojećim mrežama i dovođenje vode do svih domaćinstava u Bosni i Hercegovini
- razvijanje infrastrukture za dovođenje tehnološki ispravne vode do industrijskih postrojenja
- razvijanje infrastrukture za dovođenje vode do poljodjelskih površina za potrebe poljodjelstva: navodnjavanje, zaštita od mraza i sl.
- reguliranje vodotoka radi zaštite naselja i poljodjelskih površina od poplava
- razvijanje i uvođenje metoda i tehnologija za očuvanje oborinskih voda za potrebe domaćinstava, industrije i poljodjelstva
- razvijanje i uvođenje tehnologija prečišćavanja otpadnih voda i iskorištavanje istih gdje je to moguće
- razvijanje ekološke svijesti pučanstva radi zaštite voda
- unaprjeđivanje i razvoj akvakulture, kao izvora prirodne i zdrave hrane iz čistih vodotoka
- razvijanje tehnologija koje imaju minimalni upliv na ekosisteme voda

Šumarstvo

Opće stanje

Šumsko zemljište zauzima oko 52% (statistički podaci, onosno svega 40% prema satelitskim snimkama) teritorija Bosne i Hercegovine, ali se pretežno radi o niskoproduktivnim i prirodnim šumama. Ekonomske šume imaju vrlo nizak prirast (oko $5,5 \text{ m}^3/\text{ha}$) i malu količinu zaliha. Gola sječa šuma u zadnjih 15-tak godina i neobnavljanje

posjećenih površina doveli su do ovakvog katastrofalnog stanja. Čitav niz drugih mjera koje bi se trebale provoditi, a ne provode se zbog maćehinskog odnosa države prema ovom važnom gospodarskom, kulturnom i zdravstvenom resursu dovode u pitanje opstanak šuma u Bosni i Hercegovini. Iskorištenost šuma nije moguće prikazati jer nema točnih i adekvatnih podataka o strukturi, starosti i sječi šuma. Izvoz trupaca kao sirovine, a ne poluproizvoda ili proizvoda je ogroman, ali se može postaviti pitanje legalnosti posječene drvene građe.

Smjernice za budućnost

HSP Đapić-dr.Jurišić će na području šumarstva:

- provoditi zakonsku legislativu na terenu
- šume odrediti kao prirodno bogatstvo države i kao takve ih zaštititi kao državno dobro
- zaustaviti izvoz drva kao sirovine i potpomoći izvoz gotovih proizvoda od drva
- strogo kontrolirati sječu ogrjevnog drveta
- pošumiti ratom i poraćem devastirani prostor šuma
- uvesti obvezu ponovne sadnje kao uvjeta za dobivanje dozvole (kocesije) za sječu šume
- unaprijediti sustave upravljanja šumskim bogatstvima
- zaštititi područja nacionalnih parkova, parkova prirode i šumskih rezervata
- unaprijediti uporabu ostalih proizvoda šume (lov, turizam, "divlje" biljke)

OBITELJ

Muž i žena ženidbom sjedinjeni čine zajednicu sa svojim djecom – jednu obitelj.

Obitelj je izvorna stanica društvenog života. Ona je naravna zajednica u kojoj su muž i žena pozvani na sebedarje u ljubavi i darivanju života. Autoritet, postojanost i uzajamnost u krilu obitelji utemeljuju slobodu, sigurnost i bratstvo u krugu društvene zajednice. Obitelj je zajednica u kojoj se, od samog djetinjstva, mogu usvajati moralne vrijednosti, gdje se može započeti Boga častiti i dobro se služiti slobodom. Obiteljski je život uvod u društveni život.

Obitelj mora biti potpomognuta i zaštićena primjerenim društvenim odredbama. Gdje obitelji nisu kadre izvršavati svoje zadatke, dužna su druga društvena tijela pomagati im i podupirati ustanovu obitelji. U skladu s načelom subsidiarnosti veće zajednice se moraju čuvati kako ne bi prisvajale prava obitelji ili kako se ne bi mješale u njezin život.

Važnost obitelji za život i blagostanje društva, nameće samom društvu naročitu odgovornost podupiranja i učvršćivanja braka i obitelji. Neke građanske vlasti smatraju svojom svetom dužnošću poštivati, štiti i promicati njihovu pravu ljubav, javno ćudoređe i kućno blagostanje.

HSP Đapić-dr.Jurišić poštiva obitelj kao zajednicu muškarca i žene i osiguravati će joj:

- slobodu pri sklapanju ženidbe, u rađanju i odgoju djece prema vlastitom ćudorednom i vjerskom uvjerenju,
- zaštitu čvrstoće ženidbenog veza i ustanove obitelji,
- slobodu ispovijedanja vlastite vjere, njezina prenošenja i odgajanja djece u toj vjeri, s pravom na potrebna sredstva i ustanove,
- pravo na privatno vlasništvo, slobodu poduzetništva, pravo na rad i na stan i slobodu u odabiru mjesta stanovanja,
- u skladu s ustanovama Bosne i Hercegovine, pravo na liječenje, pomoć ostarjelima, obiteljske doplatke,
- zaštitu sigurnosti i zdravlja, napose glede opasnosti kao što su droga, pornografija, alkoholizam i sl.
- pravo udruživanja s drugim obiteljima i pravo da preko takvih tijela budu predstavljene pred građanskim vlastima

Jedinstvo ljudske obitelji, koje objedinjuje bića s jednakim naravnim dostojanstvom, uključuje opće zajedničko dobro. Ono zahtijeva organizaciju zajednice naroda sposobnu udovoljiti raznim potrebama ljudi, kako na području društvenog života (prehrana, zdravstvo, odgoj...) tako i u nekim posebnim prilikama. Opće dobro traži društveno blagostanje i razvitak same zajednice. Opće dobro je uvijek usmjereno prema napredovanju osoba. Red stvari treba podrediti redu osoba, a ne obratno. Taj se red temelji na istini, izgrađuje se u pravdi, a oživljava ljubavlju.

U svakom demokratskom i civiliziranom društvu, pa tako i u Bosni i Hercegovini, obitelj je temelj društva kao cjeline, stoga se *HSP Đapić-dr.Jurišić* zalaže za jačanje dostojanstva i ugleda obitelji.

Kako bi jedno društvo funkcioniralo na zdravim i demokratskim osnovama neophodno je ne samo imati, nego u potpunosti primjenjivati pravnu regulativu područja obitelji i obiteljskih odnosa. Budući da u Bosni i Hercegovini Obiteljski zakon regulira pitanja obitelji, braka i svih ostalih pitanja vezanih za zaštitu i opstojanost obitelji, prava i zaštitu djece i njihovih interesa, *HSP Đapić-dr.Jurišić* se zalaže za dosljednost u provedbi zakonskih propisa iz sfere obiteljskih odnosa.

HSP Đapić-dr.Jurišić se zalaže za uređenje odnosa u obitelji koje će se zasnivati na zaštiti privatnosti obiteljskog života, ravnopravnosti, međusobnom poštovanju i pomaganju članova, obvezi roditelja da osiguraju zaštitu interesa i dobrobiti djeteta i njihovoj odgovornosti u podizanju, odgoju i obrazovanju djece, obvezi države da osigura zaštitu obitelji i djece, obvezno pružanje skrbi djeci bez roditeljskog staranja i odraslim osobama koje ne mogu skrbiti same o svojim pravima i obvezama.

HSP Đapić-dr.Jurišić upozorava da je krajnje vrijeme da država i njene institucije kao i cjelokupno društvo preuzme odgovornost u promicanju vrijednosti braka i obitelji kao zajednice i stoga naglašavamo ulogu i značenje djelotvornijeg rada na donošenju programa obiteljske politike. Budući da je brak osnova obitelji, *HSP Đapić-dr.Jurišić* se zalaže za veću zainteresiranost države i njenih institucija za stabilnost braka. Prava na brak i zasnivanje obitelji istaknuta su u mnogim međunarodnim dokumentima od kojih je veći broj prihvaćen i u pravnom sustavu Bosne i Hercegovine i ugrađen u temelje Ustava i različitih zakona. Međutim, sva prava napisana u međunarodnim i domaćim dokumentima malo znače bez njihova sadržaja, tek poznavanjem njihova sadržaja uz stalno praćenje njihove primjene imati će pravu vrijednost i omogućiti jačanje obiteljskih vrijednosti.

Imajući u vidu naprijed navedene činjenice o stanju obitelji i obiteljskog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini *HSP Đapić-dr.Jurišić* se zalaže za osnivanje posebne institucije unutar državne uprave, koja bi se isključivo bavila problematikom obitelji i obiteljskih odnosa.

Problemi funkcioniranja obitelji i braka neodvojivi su od socijalnih problema i obratno, stoga *HSP Đapić-dr.Jurišić* smatra da je neophodno zauzeti pozitivan stav prema socijalnoj politici koja putem pravnih, gospodarskih, obrazovnih i drugih mjera štiti majčinstvo i favorizira obitelj s više djece.

HSP Đapić-dr.Jurišić se zalaže za stvaranje pozitivne pravno-socijalne i političko-gospodarstvene klime i time jačanje materijalne i financijske osnove i stabilnosti obitelji, zaštite naše mladeži, ravnopravnost spolova i jačanje dostojanstva i ugleda žena i povećanje njihovog angažmana u društveno-političkom životu.

Kako u današnjem vremenu vlada individualizam, izostanak socijalne odgovornosti i gubitak tradicionalnih vrijednosti *HSP Đapić-dr.Jurišić* ukazuje da je za zdrav odnos u obitelji potrebno ulagati u sustav zaštite moralnih vrijednosti, odgoja i zaštite naše mladeži kroz sve oblike društvenog djelovanja.

Bez obitelji, čuvarice naše kulture i jezika, kao narod Hrvati ne bi opstali, a bez takve obitelji sutra nas neće biti.

***HRVATSKI OBRAZOVNI SUSTAV U
BOSNI I HERCEGOVINI***

Osvrt

Odgaj i obrazovanje ključni su element funkcioniranja svake zajednice od najranijih vremena, jer oni koji imaju znanje imaju moć i snagu za opstanak kroz sva turbulentna razdoblja ljudske povijesti a pogotovo danas. U vremenu munjevitog napretka ljudskog društva, u vremenu interneta, globalizacije i sve jačeg i intenzivnijeg povezivanja svijeta u kulturnom, gospodarskom i političkom smislu, hrvatski školski sustav vapi za pozitivnim promjenama. Danas na početku 21. stoljeća naše škole su po opremljenosti još uvijek u 19. stoljeću, prosvjetni djelatnici su loše plaćeni, svedeni na prosjački štap i rijetki imaju imalo optimizma u bolje sutra.

Naši vladajući političari još uvijek prodaju maglu narodu kako je naš jezik i kultura na snažnom udaru sa različitih strana, kako nas žele uništiti, izbrisati, ili pak utopiti u nekakvu izmišljenu naciju. Očito je da takvih želja ima i pokušavaju se provesti, međutim, naš hrvatski jezik, kultura i školstvo najviše su u opasnosti od naših izabраниh vlastodržaca koji ga nisu znali i još uvijek ne znaju zaštititi, Oni jednostavno nisu sposobni za takvo što. Zbog čega je sve to takvo? Odgovor je čini mi se jako jednostavan. Naime, naša "vladajuća klasa" očito nema u srcu dovoljno ljubavi za budućnost hrvatske mladeži, djece i naroda u cjelini. Oni ne znaju da narod nisu Mercedesi, vile, stanovi i vikendice, jer po prastarom pravilu "narod označava jezik i kulturno naslijeđe", čak se i krv (geni) smatraju nečim sporednim. Pola njih je jednostavno polupismeno sa kupljenim ili "sumnjivim" diplomama "nekakvih Sveučilišta u svatovskim dvoranama". Kao takvi Oni nemaju pojma koliko ponosan može biti čovjek koji je iz ljubavi odabrao zvanje nastavnika ili učitelja, koliko taj ponosni intelektualac želi normalno živjeti od svojeg rada a da ne saginje glavu, da bude uzor svojim učenicima, a danas je daleko od toga jer su upravo Oni to učinili od nas.

Zbog svega toga vrijeme je za nove, mlade i poštene ljude koji ovdje žele izgraditi bolju budućnost, koji ne žele više bježati preko granica ili Oceana, koji vjeruju u budućnost i koji imaju volje i hrabrosti takvom je stvoriti.

Obrazovanje danas – sutra

Obrazovanje kakvo je danas neprihvatljivo je i neodrživo u cijeloj BiH. Razlozi su raznoliki, počevši od regionalne i entitetske podijeljenosti, do neusklađenosti nastavnih planova i programa, a imajući u vidu i opremljenost škola nameće se kao imperativ promjena sustava obrazovanja na cijelom prostoru Bosne i Hercegovine. Ministarstvo civilnih poslova je prema okvirnom zakonu o obrazovanju zaduženo za pripremu zakona. Ministarstvo je formiralo koordinacionu grupu projekta reforme općeg obrazovanja pri EU kao i Pilot Savjetodavnog vijeća za stručno obrazovanje pri EUVET programu. Međutim, trenutno stanje u obrazovanju u BiH u kojem su nadležnosti podijeljene na više nivoa (entitetski, županijski, Brčko Distrikt) odlikuje se nejednakošću kvaliteta nastavnog procesa i konačnih rezultata koji učenici postižu.

Sa ovakvim sustavom obrazovanja ne možemo se integrirati u Europu, odnosno nesposobni smo konkurenti europskom tržištu rada. Razlozi leže u tomu, što se politika previše uvukla u obrazovanje i ukoliko dozvolimo da se politika involvira u obrazovanje u nepotrebnoj mjeri onda ćemo uništiti sve pozitivne pomake koji su napravljani, a što će imati generacijske reperkusije.

"Nama svi vlakovi prolaze". Sve zemlje iz našeg neposrednog okruženja su prije četiri godine bile uz nas a danas BH je apsolutno zadnja na Balkanu i šire.

Važno je napomenuti, da svi rokovi koje je Europa po nekom svom planu imala za naš prijem u svoju zajednicu se produžavaju, pa zbog toga postavljamo pitanje: "Tko to ima pravo da uništava budućnost naše djece jer se njihova budućnost sada pravi?"

Bez obzira kakvu tko želio Bosnu i Hercegovinu, međunarodna će zajednica staviti do znanja da neće i ne može biti dislokacije BiH, pa ni oni koji ne žele državu BiH početi graditi, a u njoj i sustav obrazovanja usklađen s europskim standardima.

U oblasti obrazovanja treba mnogo raditi, a terapija mora biti brza i dobra, jer trenutno stanje je neodrživo. Projekt EU je dvogodišnji (2004-2006) s ciljem da podstakne razvoj modernog učinkovitog i priuštivog osnovnog i općeg srednjeg obrazovanja u BiH. Ovaj projekt predstavlja logičan slijed i nadgradnju postignuća prvog programa i usmjeren je trima smjernicama.

1. razvoj nastavnog plana i programa i osiguranje kvaliteta
2. reformu javne uprave u sektoru obrazovanja
3. mreža škola i diseminacija rezultata

Ad.1. Tradicionalni pristup nastavnika planu i programu, tj. sadržaji kojeg realiziraju nastavnici je prevaziđen i nije podesan za brzo promjenjivo tržište rada. Zbog toga reforma mora uključiti izvedbu aktivnog nastavnog plana i programa koji se temelji na širokim područjima učenja.

Ad 2. Cilj reforme javne uprave je njena racionalizacija i reorganizacija funkcionalni kompetencija, zasnovane na temeljnoj i sveobuhvatnoj analizi i u skladu s najboljim praksama EU-a.

Ad 3. U nekim školama BiH implementirani su različiti programi i projekti sa ciljem uvođenja modernih tehnologija u nastavni proces. Rezultat svega toga jeste da ima značajnih rezultata u radu.

Osnovne točke nacrtu poboljšanja hrvatskog obrazovnog sustava u BiH

- 1. Škola kao kuća odgoja i znanja** – očito je da se razdoblje stoljetnog mraka itekako odrazilo na sve segmente života pa tako i na obrazovanje, jer svjetlo je davno ugašeno, još 1918. godine. Prva i osnovna potreba je sustavno ulaganje kapitala u znanost i obrazovanje koje bi uz ostale stupove društva (zdravstvo, sudstvo i redarstvo) trebalo postati prva stavka planiranja proračuna i raspoređivanja kapitala. Potrebna je i hitna modernizacija i sanacija školskih objekata, kao i modernizacija odvijanja nastave u svim uzrastima od vrtića do visokih učilišta. Potrebno je i pojačati kriterije na studijima predškolskog odgoja i razredne nastave, jer prvi koraci u svemu su uvijek najvažniji pa tako i obrazovanju. Predavačima u strukovnim školama koji za vrijeme studija nisu polagali ispit iz predmeta pedagogija i metodologija nastave stručni ispiti za rad u školama ne smiju biti neka usputna obveza kao do sada, cijeli taj proces mora se odraditi temeljito i potpuno. Poboljšanjem radnih uvjeta i modernizacijom nastave i objekata stvorit će se jedna zdrava okolina za nastavnike, učitelje i učenike. Nastavnici i učitelji trebali bi postati prvi koji bi učili cijeli život i svaki od njih mora se vezati sa nekom od institucija vezanom za njegovo područje u cilju stalno svježih i istinitih informacija. Na ovaj bi se način nastava učinila zanimljivijom, unaprijedila bi se vještina i sposobnost nastavnika, učitelja i učenika. Rad se mora nastaviti i nakon nastave i što efikasnije vezati za slobodno vrijeme učenika. Za kvalitetan rad učenik mora biti nagrađen u cilju jačanja natjecateljskog duha i želje za usavršavanjem i što većim znanjem. Ovakav rad snažno bi se odrazio i na kvalitetu buduće radne snage i gospodarstva.
- 2. Upravljanje školama** – s modernizacijom i jačanjem efikasnosti obrazovnog sustava javlja se potreba i za boljim upravljanjem i nadzorom školskih objekata. Uprava škole (ravnatelj, odbor i nastavničko vijeće) mora biti tijesno vezana sa lokalnim vlastima i snagama za održavanje reda. Nezamislivo je da u užem krugu škole postoje mjesta u kojima se toči alkohol, kladionice ili strojevi za kocku. Pitanja iz katastra moraju u potpunosti biti riješena (takvih slučajeva danas je na žalost malo), sve školske zgrade moraju imati pravovaljanu građevinsku dozvolu, i dvorište (školski krug) koji im pripada, a koji bi u vremenu kada nema nastave bio zatvoren. Izlazak iz škole u vremenu trajanja nastave mora se svesti na najmanju razinu organiziranjem školskih

kuhinja i mjesta za kupnju sokova, vode i sl. Na taj bi se način otvorila nova radna mjesta a strogom kontrolom ispravnosti hrane i vode djeca bi imala ispravnu ishranu i za vrijeme nastave. Škole moraju pravovremeno odgovarati na sve zahtjeve roditelja i učenika. Za škole moraju biti vezane, ili imati valjanu suradnju, i ostale kulturne ustanove kao što su knjižnice, kazališta, kina i religijske ustanove.

3. **Vrednovanje rada** – u kvalitetnom i modernom obrazovnom sustavu sa školama se moraju vezati lokalna, regionalna i nacionalna (državna) tijela nadležna za odgoj i obrazovanje. Jer u odgojno-obrazovnom sustavu neprestano je prisutna potreba vezanja roditelja, škola i organa vlasti, za što bolje i točnije informacije o učeničkom radu, učenju i ponašanju u društvu, kako bi se ispravno odredile metode i odgojni ciljevi.
4. **Regionalizacija** – za moderno i kvalitetno obrazovanje nužna je i decentralizacija obrazovnog sustava koji treba biti usmjeren unaprjeđivanju regionalnog ili lokalnog gospodarstva. Nužno je i smanjenje broja škola koje rade u dvije smjene, na taj bi način škole postale otvorenije za usluge obiteljima i učenicima za njihove neformalne aktivnosti.
5. **Modernija nastava** – učenje mora biti aktivno, a dosadašnja faktografska nastava jednostavno treba otići u prošlost. Aktivno učenje je produktivni model poučavanja i najbolji ključ za stvaranje društva znanja i razvoja gospodarstva na temelju inovacija. Nastavno osoblje mora imati bolje radne uvjete kako bi se sa što više vremena i pažnje moglo posvetiti pripremanju i odvijanju nastave, jer nove nastavnike ne možemo tako brzo stvoriti a postojeći i novi trebaju biti glavni nositelji promjena u školstvu i obrazovnom sustavu. Europska unija je svakim danom sve bliže, moramo je dočekati spremni tako što ćemo uskladiti propise i programe sustava odgoja i obrazovanja sa zahtjevima Europske unije.
6. **Informatika i suvremene tehnologije u nastavi** – informacijsko društvo promijenilo je ekonomske i socijalne strukture i relacije jer nova umrežena ekonomija i informacijsko društvo temeljeno na znanju povezuju se nepovratno mijenjajući način života ljudi, učenja, rada, pa i odnose unutar same ljudske zajednice. Većina svjetskog stanovništva neće osjetiti koristi novog društva ako ne budu sudjelovali u njegovom širenju koje se temelji na znanju. Ako želimo sudjelovati, informacijska i komunikacijska tehnologija mora se početi primjenjivati u nastavnom procesu i znanstvenom radu. Potrebno je najprije uložiti novac u stvaranje kvalitetnih prostora za knjižnice (sveučilišne, gradske, školske, pa i crkvene) koje bi se zatim povezale u jedinstven hrvatski nacionalni sustav otvoren svima. Škole moraju imati prostrane i moderne prostorije za odvijanje nastave informatike sa Internetom koji treba biti dostupan svim djelatnicima škole. Nastava i iz ostalih predmeta mora biti kabinetski organizirana sa što više sati terenske nastave i zajedničkog druženja u ekološkim akcijama i izletima u prirodu ili radi razgledavanja povijesnih spomenika.

Program CIVITAS, program certifikacije nastavnika za pojedine predmete, zatim program umijeće življenja i mnogi drugi programi EU su u funkciji bržeg, lakšeg i jednostavnijeg pristupa nastavnoj građi i usvajanju iste, uz napomenu da u procesu "Dobre škole svatko se i podučava i uči, učenici i podučavaju i uče, roditelji i podučavaju i uče i nastavnici podučavaju i uče".

***STRATEŠKI PLAN RAZVOJA
ZDRAVSTVA
U BOSNI I HERCEGOVINI***

Opći dio

Jedna od temeljnih zadaća ove stranke u svojim opredjeljenjima jeste što se odredila za brži razvitak zdravstvenog sustava i medicine uopće. To nije samo zalaganje za zdravlje i blagostanje pojedinca i obitelji nego i zdravlje društva kao cjeline, budući da je samo zdravo i produktivno društvo sposobno za napredak i stvaranje profita.

U toj borbi veliku poteškoću stvara ustavna odredba (Daytonski ustav) po kojoj su sustavi zdravstva u BiH organizirani na razini entiteta i ne postoji nijedan segment u toj oblasti koji bi bio u nadležnosti države.

Veliki postotak nezaposlenih, posebice mladih, teško stječu pravo na zdravstveno osiguranje. Unatoč nekim mogućnostima za ulazak u sustav zdravstvenog osiguranja, ipak oko 17% građana nije obuhvaćeno ovim osiguranjem. Napose nisu iskorištene mogućnosti privatnog osiguranja onih osoba koje to financijski mogu podnositi, i tako smanjiti potrošnju u sferi obveznog osiguranja.

Međutim, nakon ovoga rata nikako da se uspostave zdravi odnosi u zdravstvenom osiguranju i zdravstvenoj zaštiti po uzoru na standarde razvijenih zemalja. Naš Zakon o zdravstvenoj zaštiti proklamirao je instituciju obiteljske medicine kao najracionalniji način liječenja u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, jer se pokazao kao najprispodobniji našim uvjetima, a i učinkovitim u zemljama zapadne hemisfere, naročito u SAD-u i u Velikoj Britaniji. Ovo su prihvatile sve populacije kod njih, a kod nas samo oko 20% zdravstvenih institucija provodi ovaj sustav iako su deklarativno za to bili svi odreda. Velika neusklađenost vlada i u razinama konsultativno-specijalističke i bolničke zdravstvene zaštite (bezrazložno upućivanje pacijenata za laboratorijske, radiološke i druge usluge, a drži se da ih je 75% nepotrbnih, te obrada građana za invalidske mirovine u bolnicama, što je nepotrbno, jer se može uraditi u ambulantama). Ovdje se radi o nemarnosti ili nesposobnosti rukovodnih struktura u zdravstvenim institucijama koje su bez ikakvih stručnih referenci došli na te funkcije. Jednako tako njihova upravna vijeća su sastavljena od ljudi koji ne poznaju probleme zdravstva, jer mnogi ne spadaju medicinskoj struci, pa je i zrelost u donošenju odluka u zdravstvu vrlo upitna. To je rezultiralo neprovedbom Deklaracije "Zdravlje za sve do 2000. godine", koju su osmislili eksperti Svjetske zdravstvene organizacije 1978. godine u Alma-Ati, dok je veliki broj članica WHO-a proveo značajan postotak ovih odredaba u zadanom vremenu.

Da bi se pravili ozbiljniji stranački programi, potrebno je identificirati najfrekventnije bolesti i riziko čimbenike koji ih prouzročuju, jer se jedino tako može planirati program zdravstvene zaštite, kojeg *HSP Đapić-dr. Jurišić* može provesti. Ovdje će se prikazati podaci o oboljevanju samo za FBiH, a situacija je slična i u drugom entitetu.

Sadašnje stanje zdravlja građana i utjecaj riziko čimbenika na zdravlje

Prema svim statističkim pokazateljima zdravlje stanovništva u našoj državi se znatno pogoršava. Nakon rata epidemiološka slika oboljevanja je značajno promjenjena, a rizik pojavljivanja bolesti koje su bile eradicirane ili stavljene pod kontrolu, je realan. Posljedice rata i loše ekonomsko stanje u Bosni i Hercegovini su uzrok pojave novih bolesti i oživljavanje nekih starih (PTSP sindrom, HIV/AIDS, TBC, scabies). Zdravstveno stanje stanovništva u BiH se konstantno pogoršava. Uzrok takvom stanju je loš ekonomski položaj, nezaposlenost, migracije, neriješen domicilni status velikog broja raseljenih osoba, loša prehrana, konzumiranje droga, alkohola i duhana, te nezdrav način života, stres i slično. Spomenuti ćemo samo neke.

Riziko čimbenici nezaraznih bolesti

Uporaba duhana i duhanskih proizvoda

Stanovništvo BiH je među vodećim potrošačima cigareta u Europi u 2000. godini. Godišnja proizvodnja iznosi šest milijardi komada, što je 5 cigareta po stanovniku dnevno

Prekomjerno konzumiranje cigareta bilježi visoku stopu održavanja kroničnih opstruktivnih plućnih bolesti, a prema najnovijim istraživanjima, maligne neoplazme pluća i bronha izravno se povezuju s pušenjem kao glavnim faktorom rizika s utroškom 2,537 cigareta po stanovniku godišnje ili 38,7‰ na 100.000 stanovnika.

Konzumiranje alkohola i zdravlje stanovništva u F BiH

Trgovina alkoholnim pićima je unosno sredstvo trgovine i prometa novca. Alkoholiziranost stanovništva je uzrok povreda na radnom mjestu, u prometu, krvnih delikta, nasilja i u svakodnevnom je porastu. Prema najnovijim istraživanjima bilježi se povećanje proizvodnje alkohola, a izraženo u litrima po stanovniku je 20,3 litra za 1998. godinu, a 27,7 litara u 2002. godini. Postotak oboljelih od konzumiranja alkohola se povećava.

Konzumiranje droga i psihotropnih tvari

Aktualno socijalno-ekonomsko okruženje u poslijeratnom razdoblju ostavlja mogućnosti za realne pretpostavke povećanja narkomanije i drugih bolesti ovisnosti u BiH. Uporaba droga i psihotropnih tvari je riziko faktor udružen s oboljevanjem od spolno prenosivih bolesti: HIV/AIDS, hepatitisa B i C, tuberkuloze, luesa, scabiesa i drugih. U istraživanju Federalnog zavoda za javno zdravstvo 2001. godine 50% ispitanika od 14 do 18 godina starosti je izjavilo da je koristilo dvije ili više droga, a 37,7% je potvrdilo spolne odnose.

Nedostatak kontrole životnih namirnica

Nedostatak kontrole životnih namirnica na tržištu uzrok je raznih zaraznih bolesti. Stalnu opasnost predstavljaju i oboljenja domaćih životinja, primjerice: šap, slinavka, Q groznica, bruceloza, trihinelozna i druge. Proširenosti ovih bolesti pridonosi i nekontroliran uvoz u Bosnu i Hercegovinu stoke i namirnica životinjskog podrijetla.

Kronične nezarazne bolesti

Zbog velike nezaposlenosti stanovništva nedostatan je priliv uplate doprinosa za zdravstveno osiguranje, pa su financijska sredstva u fondovima zdravstvene zaštite nedostatna da bi se mogla alimentirati ukupna zdravstvena zaštita od nezaraznih bolesti, posebice kroničnih. Paket usluga iz zdravstvenog osiguranja za primarnu zdravstvenu zaštitu je nedostatan za liječenje ovih bolesti, pa bolesnici mnoge lijekove plaćaju od svojih sredstava. Težak je naročito položaj umirovljenika od kojih većina njih imaju mirovine 150-300 KM. Zbog toga su kronične nezarazne bolesti u stalnom porastu.

Kardiovaskularne bolesti

Spomenuti riziko čimbenici uzrok su porastu kardiovaskularnih bolesti, kao i znatne promjene starosne strukture stanovništva, to jest veća je zastupljenost osoba treće životne dobi. Zbog nezdravog načina življenja sve veći broj i mlađe populacije oboljeva.

Perspektive demografske politike

Postotak stanovništva iznad 60 godina iznosi 14,7%, a očekivano trajanje života u momentu rođenja za muškarce iznosi 71,2, a za žene 75 godina. Za 2002. godinu trajanje života je za muške 69, a za žene 71 godinu, što je za tako kratko vrijeme značajno smanjenje. S obzirom da se i sada mladi iseljavaju, a stariji se vraćaju, zbog čega je došlo do značajne promjene starosne strukture (ovaj podatak treba uzeti s rezervom). Naime, stopa nataliteta i prirodnog priraštaja opada, što rezultira globalnim starenjem stanovništva, a ne poboljšanjem socijalnih i ekonomskih uvjeta života.

Maligna oboljenja

Gledajući dugoročno može se zaključiti da pušenje, nezdrava prehrana, te dugotrajna izloženost mnogobrojnim rizicima iz okoline rezultira i porastom stope različitih malignih oboljenja. Tome treba dodati uporabu i nepravilno skladištenje streljiva od strane postrojbi

UN (SFOR) uzrok je stvaranja osiromašenog urana kao riziko čimbenika, što posebice na tim lokalitetima doprinosi značajnom povećanju malignih oboljenja.

Mentalno zdravlje

Kao posljedica rata 1991-1995. godine, sporog ekonomskog oporavka zemlje i još sporijeg povratka na svoja ognjišta, prisutni su veliki problemi različitog mentalnog poremećaja. Temeljem podataka ambulantno-polikliničke djelatnosti za 1998-2002. godine registriran je porast broja oboljelih od mentalnih poremećaja i poremećaja ponašanja u prosjeku za 3,7% godišnje. Dodatni problem je porast nasilja, čije su žrtve najčešće žene i djeca, kao i trgovina ljudima.

Zarazne bolesti i imunizacija

U BiH, kao i u drugim europskim zemljama, među vodećim zaraznim bolestima su influenza, faringitis, tonzilitis izazvan streptokokama, enterokolitis, varicella, morbili, TBC i scabies. Takvo stanje može se pripisati prvenstveno društveno-ekonomskom položaju, uvjetima stanovanja i boravka većeg broja ljudi na jednom mjestu. Procijepljenost djece je vrlo visoka, a prema podacima WHO-HFA baze podataka za 1999. godinu stanje je slijedeće: TBC 94,78%, Difterija 95,06%, Tetanus 95,06%, Pertusis 95,06%, Morbili 80,74% i Poliomijelitis 95,06%. Treba težiti stopostotnoj procijepljenosti djece.

Spolno prenosive bolesti

Bosna i Hercegovina spada u zemlje s porastom oboljevanja od spolno prenosivih bolesti, osobito zbog povećanog tranzita ljudi iz istočnoeuropskih i azijskih zemalja preko BiH. Tako su 1998. godine registrirana 3 slučaja AIDS-a, a nakon toga do 2002. godine još njih 11.

Sifilis i gonorrhoea zadnjih godina bilježe nisku stopu morbiditeta jer je u 2002. godini registrirano samo 11 oboljelih od sifilisa, a 10 od gonoreje. Drži se da ovaj podatak nije realan zbog niskog prijavljivanja bolesti i nisko zastupljene dijagnostike i stigme.

Oralne bolesti

Najčešće oralne bolesti kod nas i u svijetu su: karijes, oboljenja zubne pulpe (pulpitisi), bolesti potpornih tkiva zubi (parodontopatije) i okluzijske nepravilnosti. Istraživanja velikog broja autora kod nas i svijetu pokazuju da su to najraširenije bolesti suvremene civilizacije, što su potvrdila najnovija istraživanja u 5 županija FBiH.

Tako je zubni karijes nađen kod 95-100% u nekim županijama, a neki od oblika parodontopatije nađeni su u 69% odraslog stanovništva i kod djece od 12 godina starosti u 42%. Okluzijske nepravilnosti nađene su kod djece u 36% prije rata 1991. dok se taj postotak nakon rata znatno povećao čak na 55%, od čega 49% zahtijeva terapijski tretman. Uzrok ovome povećanju okluzijskih nepravilnosti je nemogućnost sanacije u uvjetima rata zbog nedostatka kadra i novčanih sredstava za materijalne troškove stomatološke prakse.

Zdravlje i okoliš

Stanovništvo BiH je već punih 13 godina izloženo rizicima po zdravlje u životnom okolišu sa velikom listom otvorenih javno zdravstvenih pitanja kao što su:

- vodoopskrba - procjenjuje se da samo 50% bh stanovnika koristi vodu iz centralnih vodovoda, koji se redovito kontroliraju na kemijsku i bakterijsku ispravnost,
- odlaganje čvrstog otpada i prečišćavanje otpadnih voda je u 80% naselja neriješeno,
- radno-proizvodni i stambeni fond je još uvijek nedovoljno saniran od ratnih razaranja,
- na području BiH po procjeni još uvijek postoji milijun neeksplodiranih mina i ubojitih sredstava iz zadnjeg rata,
- biološko-kemijski kontaminanti tla i vode su vrlo rašireni,

- zračenja u životnoj i radnoj sredini, te nekontrolirani izvori radioaktivnog otpada, gromobrani i izvori zračenja u industriji, predstavljaju potencijalni rizik po zdravlje ljudi,
- neadekvatna i nedovoljna kontrola zdravstvene ispravnosti životnih namirnica, kako domaće proizvodnje tako i one iz uvoza, predstavljaju dodatnu opasnost po zdravlje ljudi i životinja,
- na BH cestama u prometu je golemi broj starih automobila, koji predstavljaju izravnu opasnost po zdravlje i sigurnost ljudi u prometu, a i značajan su izvor aerozagađenja.

Svi ovi čimbenici generiraju nastanak zaraznih i nezaraznih bolesti i patoloških stanja.

Program HSP Đapić-dr.Jurišić u uspostavi reformskih procesa u ustroju sustava zdravstvene zaštite stanovništva

Nakon rata veliki je izazov državnih i političkih struktura da se uspostavi potpuno novi sustav zdravstva, pa se nakon osamostaljenja Bosna i Hercegovina u tranziciji opredjelila da iz tzv. sustava socijalističkog samoupravljanja stvara sustav zdravstva baziran na principima tržišne ekonomije. Na takvim postulatima *HSP Đapić-dr.Jurišić* može bazirati svoj program dugoročnog razvitka zdravstva. Predsjedništvo stranke imenovati će stručne ljude koji će nadzirati ovu oblast. Pri izradi takvog programa treba se čuvati naslijeđa iz prošlosti, primjerice da svi građani imaju pravo na zdravstveno osiguranje i zdravstvenu zaštitu, bez da se kaže iz kojih sredstava će se ta zaštita alimentirati za one građane, koji su nezaposleni. Taj scenarij je u predratnom prirodu već viđen, jer je to išlo na teret ukupnih sredstava onih koji uplaćuju pristojbe u cjelosti, te plaća zaposlenih u zdravstvu.

Najvažniji ciljevi

1. Iako su zdravstveni sustavi ustrojeni na razini entiteta, postoji potreba stvaranja jedinstvenog zavoda za javno zdravstvo kao krovne institucije na razini države BiH. Time bi podaci o zdravlju populacije bili jedinstveni, istodobno bi se izbjeglo zapostavljanje državnih interesa u međunarodnim informativno-komparativnim analizama u oblasti zdravstva prema UN, EU, WHO, UNICEF-u i drugim svjetskim institucijama. U tome bi bili prepoznatljivi među državama u tranziciji.
2. Ukupnu osnovnu zdravstvenu zaštitu stanovništva osigurati iz uplata obveznog zdravstvenog osiguranja i državnog proračuna ali u povećanom postotku u odnosu na sadašnje stanje, iz kojeg se sada izdvaja samo 8% u fond zdravstvene zaštite.
3. Zaoštriti finansijsku disciplinu da za osigurane osobe poslodavac izdvaja punu uplatu doprinosa po Zakonu o zdravstvenoj zaštiti., a ne na neki minimalni iznos (200 KM).
4. Fondovima zdravstvenog osiguranja i zdravstvene zaštite moraju rukovoditi kompetentni ljudi, a ne kao do sada da oni nemaju ni osnovna predznanja o problemima zdravstva. To isto vrijedi i za sastav upravnih vijeća. Uvođenje pojma odgovornosti u radu i rukovođenja fondova i zdravstvenih ustanova.
5. Sredstva za zdravstvenu zaštitu prikupljala bi se na razini županije, s mogućnošću solidarnosti s onim županijama, koje nisu u mogućnosti izdvajati ni minimum.
6. Poticanje i stimuliranje dopunskih osiguranja kako bi se smanjio pritisak na Fond zdravstvene zaštite.
7. Poštujući orijentaciju na tržišno gospodarstvo, omogućiti isti položaj privatnih i javnih zdravstvenih ustanova u odnosu na potpisivanje ugovora s Fondom, kao i pitanje odgovornosti za zakonitost u radu i kvaliteti djelatnosti.
8. Smanjiti dio sudjelovanja u jedinici usluge, naročito one najčešće i najjeftinije.
9. Proširiti listu lijekova koje financira nadležni fond zdravstva, odnosno napraviti jedinstvenu listu na razini države ili bar entiteta.
10. Kronične bolesnike, posebice one s lošom prognozom za ozdravljenje, potpuno osloboditi sudjelovanja u cijeni za ukupnu zdravstvenu zaštitu na teret sredstava proračuna Države.

11. Za sredstva za zdravstvenu zaštitu proširiti izvore financiranja kroz fondove solidarnosti.
12. U primarnoj zdravstvenoj zaštiti omogućiti građanima slobodan izbor obiteljskog liječnika.
13. Traženje uputnice za veću razinu zdravstvene zaštite, suprotno mišljenju liječnika, značajno povećati sudjelovanje u cijeni usluge.
14. Osloboditi plaćanja siromašne kategorije ljudi, a svakako one na egzistencijalnom minimumu.
15. Racionalizirati (razmjestiti) zdravstvene resurse (kadar, prostor i opremu), jer su do sada u većini bili locirani u gradskim središtima, zanemarujući ruralna područja. Kako građani ne bi morali za najjednostavniju uslugu ići po deset i više kilometara.
16. Tipizirati opremu i ne duplirati kapacitete skupe opreme u istoj županiji.
17. Osloboditi od carine svu medicinsku opremu i lijekove koji se ne proizvode u BiH.
18. Poticati znanstvena istraživanja u oblasti zdravstva i financijski podupirati sve one koji se žele baviti znanstvenim radom (poslijediplomske studije i doktorate)
19. Boriti se kod nadležnih za pojačan zdravstveni nadzor putnika u tranzitu iz istočnoevropskih i azijskih zemalja, posebno u slučaju njihovog ostajanja u našoj zemlji, a koji su možebitni prenositelji zaraznih bolesti.
20. Edukacijom poboljšati zdravstveno stanje i prosvjećenost stanovništva, te senzibilizirati mlade i zdrave ljude za skrb o starim i bolesnim.
21. Naročito veliku pažnju *HSP Đapić-dr. Jurišić* će posvetiti poboljšanju natalitetne politike.

DOMOVINSKI RAT

Kraj XX. stoljeća u Europi, uz rušenje Berlinskog zida i nestanka komunizma kao jednog od najgorih režima u povijesti ovoga svijeta, trajan biljeg dao je i raspad Jugoslavije i nastajanje novih država na tom prostoru, a poseban biljeg ima BiH kada je u pitanju rat a i sadašnji model ustavnog uređenja kakav zasigurno ne postoji nigdje u svijetu.

Ratovi su najdramatičniji događaji ljudske povijesti, pandemija zla i stradanja čije posljedice traju generacijama. Prije svega *HSP Đapić-dr.Jurišić* fenomen rata kao neprestanu djelatnost ljudskih zajednica od njihovog nastanka dijeli na dva osnovna vida međusobno dijametralno različita.

Prvi vid rata je onaj "sveti", opravdani rat, rat najvećih moralnih vrijednosti. Zapravo, to je obrambeni rat kojim se osigurava najveće blago, najdragocjenije za svaku zemlju, pa tako i za hrvatski narod, toliko čekana SLOBODA. Svakako u ovaj prvi vid rata u potpunosti svrstavamo Domovinski rat u svim njegovim segmentima i fazama.

Drugi vid rata je onaj odvratni, agresivni, nemoralni, osvajački rat. To je rat koji slobodne ljude pretvara u sluge, razara dostignuća i vrijednosti ljudske civilizacije, to je rat kojeg je vodila velikosrbijanska politika uz pomoć srbizirane JNA protiv Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

Deklaracijom Ministarskog vijeća EU objavljenom na sastanku u Bruxellesu, održanom 28. kolovoza 1991. srbijanska politika proglašava se potpuno krivom, a JNA se optužuje zbog otvorene podrške srbskoj strani. Američki Senat 13. rujna 1991. godine usvojio je rezoluciju kojom oštro kritizira agresivnu politiku Srbije i JNA. Postoji masa dostupnih dokumenata donesenih na sličan način u najvišim tijelima svjetskih institucija, a ovo su samo neki s početka srbske agresije na Hrvatsku i BiH.

HSP Đapić-dr.Jurišić drži da je jedan od ključnih razloga velikosrbske agresije pored Garašaninove teze i srbizacija JNA (časnički kadar JNA u postotcima iznosio je 80% Srba, a svi ostali narodi Jugoslavije 20%) odnosno nepobitna činjenica da se krajem 80-ih zapovjedna struktura JNA podudara sa partijom i sa vrhom države Jugoslavije.

Realizacija ideje "Velika Srbija" odnosno stvaranje jedinstvene srpske države koja bi obuhvatila cijeli srpski narod na prostoru bivše Jugoslavije pokušali su ostvariti dugotrajnim strategijskim preoblikovanjem JNA u srpsku imperijalnu silu, te radnje imaju svoj sljed još od početka 80-ih godina, a on je sljedeći:

- strukturno i popunom činiti je što više srpskom,
- infrastrukturu prilagoditi razmještaju i uprabi snaga za izbijanje vojske na "zapadnu srpsku granicu" (Virovitica, Karlovac, Karlobag, Senj),
- stalno izvođenje vojnih vježbi u ovom smislu a pod krinkom obrane od agresije NATO snaga,
- stalnim provokacijama i vježbama te stvaranjem psihoze straha, zatim naglašavati i prikazivati svijetu Jugo-opciju jedinog mogućeg mira i čekati da "unutrašnji neprijatelj i razbijač Jugoslavije" prvi napadne tad treba javno istaći Srbima srpski politički cilj i onda napadača "poraziti" i
- u ratnim uvjetima u završnoj dionici u potpunosti preoblikovati JNA u nekoliko srpskih vojski i politički zaokružiti ideju "svi Srbi u jednoj državi."

Takva politička uloga vojske, utemeljena na velikosrpskoj ideološkoj jednakosti prije svega podupirana promidžbom vladajuće ideologije i širih krugova jednog političkog društva (čitaj srpskog) jednostavno morala je rezultirati agresijom koja se dogodila na prostorima bivših republika SRJ.

I ako je tada Jugokomunistička propaganda dosta uvjerljivo, stanje u zemlji prikazivala sasvim drugačije od stvarnog, uz pomoć svojih diplomatskih krugova širom svijeta (struktura diplomacije bivše Jugoslavije u postotcima bila je 90% Srbi, 10% ostali), no ipak svijet i predstavnici svjetskih institucija vrlo brzo su se uvjerali u sasvim suprotno.

Na žalost stvarno stanje, dakle činjenicu da je velikosrpska politika uz pomoć JNA izvršila agresiju na većinu republika bivše SRJ još i danas ne prihvaćaju neke "ugledne" Europske zemlje pa i šire, već pomažu i podupiru velikosrpsku politiku, a to je ono što nas

prije svega kao demokratsku stranku sa demokratskom tradicijom preko 140 godina začuđuje i zbog toga se zalažemo za ustavne promjene u BiH.

Zbog toga također želimo da se ratna drama u BiH rasvijetli do krajnjih detalja jer se sustavno čak iz međunarodnih krugova nameće da je rat u BiH građanski da nema agresora da su svi i napadači i žrtve. Posebno nas zabrinjava činjenica da nerijetko jedan od tri naroda optužuje druga dva tražeći u tome pokriće za vlastite pogreške, tu nikako ne svrstavam Hrvatski narod jer niti on niti njegovi predstavnici to ne čine.

Domovinski rat u BiH, odnosno agresiju velikosrbijanske politike uz pomoć JNA nemoguće je spominjati a da se ne promatra u kontekstu Domovinskog rata u Republici Hrvatskoj i agresije na Hrvatsku.

Točno je da je rat u BiH po svom intenzitetu i po svojoj surovosti skrenuo na sebe svjetsku pozornost, ali točno je i to da je nedvojbeno jasno tko je napao BiH, iako su neki članovi ondašnjeg predsjedništva BiH nakon što je agresor-JNA u južnoj Hercegovini od 2. do 5. listopada 1991. spalili pobili civile u selu Ravno i još šest uglavnom hrvatskih sela, izjavljivali da to nije njihov rat.

Tad se u intelektualnim krugovima vrlo često rat pripisivao Srbima i Hrvatima, odnosno govorilo se; Hrvati i Srbi se obračunavaju zbog sustavne represije prema Hrvatima još od prošlog rata 1945. kad su Hrvati ratovali na pogrešnoj strani, u prilog ovakvog stava mahom bošnjačkih intelektualaca a i ostalih struktura ide činjenica da nakon prošlog rata 1945 zadaću čuvanja bratstva i jedinstva u BiH dobili su zaslužni Srbi, ali i Muslimani. U kontekstu nastojanja očuvanja bratstva i jedinstva u BiH postupno je "zaboravljena" uloga muslimana u drugom svjetskom ratu.

Da su Hrvati većinom u BiH jedini plaćali račun za ratovanje na "pogrešnoj" strani govori broj pobijenih Hrvata sa prostora BiH počev od Bleiburga pa sve do masovnih grobnica diljem bivše Jugoslavije i kasnijeg progona i raseljavanja te likvidacije političkih emigranata iz BiH, sve to skupa rezultiralo je da postotak Hrvata u BiH od 1945. do 1991. konstantno opada od 25% na 17,5% a u ovom trenutku je znatno manji.

Ako shvatimo BiH kao područje koje je funkcioniralo na današnjem teritoriju i to u vrijeme od 1878. do 1918. i od 1945. do 1991. možemo zaključiti da je BiH uvijek postojala na osnovi posebnog statusa. Znakovito je to da je taj status tj. jamac opstojnosti, cjelovitosti redovito nametnut od strane svjetskih sila izvan granica BiH.

Sve je to nužno spomenuti za razumijevanje bosanskohercegovačke drame i kaosa koji nije ni počeo ni završio sa Domovinskim ratom u BiH kad je u pitanju status hrvatskog naroda, no to bi trebala biti tema većeg i stručnog historioškog rada.

Još dok se vodio rat u BiH pojavila su se razna tumačenja rata u BiH pogotovu 1993. godine, dobro znani diplomatski kružoci vulgariziraju rat u BiH do te mjere da izjednačavaju i agresora i žrtvu ne samo u BiH već i u Hrvatskoj, zanemarujući jasnu činjenicu; agresija na Hrvatsku i BiH. je organizirano i planski od strane velikosrbijanskog agresora i JNA pripremljena i izvedena u drugoj polovici 1991. i tokom cijele 1992. godine.

Rat u Hrvatskoj 1991.-1992., na bosanskohercegovačke Hrvate psihološki se odrazio isto kao i na one u matici, napad na Hrvatsku odnosno na Vukovar, Dubrovnik i šire shvaćen je kao napad na Hrvate u cjelini a na isti se način shvaćalo i napadače a to su Srbi i JNA bez obzira na njihovo republičko podrijetlo. Veliki broj bosanskohercegovačkih Hrvata i nešto Muslimana – Bošnjaka dragovoljno se uključio u postrojbe hrvatske vojske. Tu je posebnu ulogu imao HSP, odnosno HOS.

Više stotina momaka se dragovoljno uključilo u HOS u Hrvatskoj te sa otetim naoružanjem od srbočetničkih hordi i JNA i sa ratnim iskustvom oni koji su preživjeli vraćali su se krajem 1991. početkom 1992. i formirali postrojbe HOS-a na prostorima BiH za obranu od agresora odnosno JNA koja je bila u nemjerljivoj prednosti u smislu organizacije i naoružanja u odnosu na nas. Oružje i opremu smo mogli jedino oteti od četnika ili JNA, a moglo se i kupiti od razno raznih bijelo-svjetskih švercera po enormnim cijenama, usprkos rezoluciji UN-a o zabrani prodaje oružja bivšim republikama Jugoslavije. Često se s pravom

pitamo kakva je uloga međunarodne zajednice, što je uopće značila čuvena rezolucija 713 Vijeća sigurnosti UN-a donesena, da li zato da bi oružje koje je raznoraznim kanalima ipak uvezeno postiglo i po deset puta veće cijene od tržišnih.

Pitamo se, povlačili ona bar moralnu odgovornost i predstavlja li izravno podpomaganje najbolje naoružane strane u ratu u BiH odnosno Vojske Republike Srpske? Znači li to da je svijet (Velike sile) s gledišta vojske hrvatskog i bošnjačkog naroda podržavao rat protiv druga dva naroda u BiH? Jesu li zbog toga svijetu odnosno silama, više odgovarala formulacija rata u BiH da je to ipak bila agresija sa dviju strana? Nije li svijet pristajanjem na stanje na terenu i potpisivanjem Daytonskog sporazuma stavio kamen temeljac za podjelu BiH? Nisu li HOS i HVO a zatim i ABiH usprotivili se agresiji na BiH? Nije li Hrvatska država bila i HOS-u i HVO-u i ABiH logistička baza u svakom smislu? Nije li Hrvatska sama zbrinula duplo više izbjeglica u humanitarnoj krizi u BiH već sve zemlje Europe zajedno? Danas u Hrvatskoj ima preko 100.000 izbjeglica iz BiH koji se nemaju gdje vratiti. Ovakvih i sličnih pitanja sa jasnim odgovorima, no ipak bez odgovora ima na stotine.

Glede mnogih sličnih stvari danas je primjetna kolektivna amnezija ne samo u BiH i svijetu već i u samoj Hrvatskoj. A i nerijetko i u Hrvatskoj i u BiH a i šire spominje se mit o "dogovorenom ratu" s ciljem uništenja političkog subjektiviteta BiH. Ovakvi mitovi ili laži upravo su izvrstan primjer krive interpretacije nedavne prošlosti kao podloge aktuelnim političkim ili dnevno političkim ciljevima. Također je česta pojava vladajuće oligarhije, manipulacija strahom za egzistenciju zajednice – naroda odnosno ostanka na vlasti određenih interesnih skupina.

Mi u *HSP Đapić-dr.Jurišić*, stava smo da je rat protiv BiH vođen isključivo zbog velikosrbijanske osvajačke politike kako u BiH tako i iz bivše SRJ te da su žrtve te agresije zasigurno hrvatski i bošnjački narod i rezultat tog zločina i genocida danas je Republika Srpska koju treba ukinuti i na cijelom prostoru BiH omogućiti funkcije pravne države i vladavinu prava. Ovakvi stavovi *HSP Đapić-dr.Jurišić* nisu od danas ni od jučer zbog toga smo neizmjereno ponosni na ulogu HSP-a i HOS-a posebno u ratu u BiH, jer naši politički ciljevi nikada ni u povijesti ni sada nisu sadržavali nikakav oblik podjele BiH. Zbog čvrstih ali ispravnih političkih stavova često su na najbrutalniji način ubijani naši Prvaci od Stjepana Radića do Ante Paradžika i Blaža Kraljevića generala HOS-a i njegove pratnje itd. Ovo ne spominjemo da bi poticali na mržnju ili strah, ovo spominjemo da ih ne zaboravimo stoga je naša dužnost da nastavimo kako i do sada činimo tamo gdje su oni stali.

Braniteljska populacija, kako pripadnici HOS-a, tako i HVO-a, na koje se odnosi zakon o braniteljima, invalidima i poginulima u Domovinskom ratu, donesen u Federalnom parlamentu, status branitelja sveo je na dno ljestvice kad je u pitanju osnovna životna egzistencija, te se kao takvi osjećaju kao osobe trećeg reda što rezultira sve češćim suicidima među tom populacijom. Prilikom donošenja istog zakona najmanje se pitalo upravo populaciju na koju se taj zakon odnosi.

I evo na samom kraju vratit ćemo se na sami početak, dakle "Domovinski rat" u BiH nedvojbeno spada u onaj prvi vid rata sa početka, a on je onaj "sveti", pravdani rat, rat najvećih moralnih vrijednosti. Zapravo, to je obrambeni rat kojim se osigurava najveće blago, najdragocjenije za svaku zemlju tako i za Hrvatski narod toliko čekana "SLOBODA" u BiH.

Raščlanivši ovako neke od postavki koje pretendiraju da su "činjenice koje svi znaju i koje su svima jasne" u svezi sa ratom u Bosni i Hercegovini, pokušali smo pokazati u kojoj je mjeri javnost zasićena svim i svakakvim neutemeljenim tvrdnjama i olako donesenim sudovima, dakle o ratu u BiH postoji samo jedna istina a ona je jasna.

Rasprava je pokazala da je do realne slike rata u kojem se raspala Jugoslavija (hvala Bogu), a u okviru tog nastala i država Bosna i Hercegovina, vrlo teško doći, zbog prave šume političkih mitova i laži s vrijednošću dnevne uporabe. Stoga se bez imalo zazora može zaključiti da se stvarna i realistična slika stvarnih zbivanja i političkog rasplesa u BiH počinje naslućivati, a svoj vrhunac mogla bi doživjeti kroz jedino moguće pravo rješenje a to su ustavne promjene i regionalizacija BiH.

***OBRANA I NACIONALNA
SIGURNOST***

HSP Đapić-dr.Jurišić u dosadašnjem radu i javnim istupima vodstva Stranke daje je jasne odrednice vezane za obranu i nacionalnu sigurnost Bosne i Hercegovine kao moderne europske države.

Bosnu i Hercegovinu vidimo kao cjelovitu državu jednakopravnih naroda, koja kroz obranu i nacionalnu sigurnost, svoje djelovanje mora približiti poštivanju, zaštiti i promociji temeljnih društvenih vrednota, poštivati prava i slobode građana i skladnog razvoja pluralističkog društva.

Nužan uvjet za nacionalnu sigurnost jest politička, socijalna i gospodarska stabilnost, vladavina prava i efikasno pravosuđe.

Ne smijemo zaboraviti pod kojim okolnostima se raspala bivša država Jugoslavija, kakav je bio njen ustroj, kako su pokoravani drugi narodi koji su živjeli u zajednici, u koje svrhe se koristila vojska, policija, sigurnosne službe i druge državne institucije. Daytonskim sporazumom HVO, u čijem je sastavu bio HOS, jedna je od tri vojne komponente Bosne i Hercegovine, što je garancija opstanka Hrvata u BiH. *HSP Đapić-dr.Jurišić* će se kroz obranu i nacionalnu sigurnost zalagati za promicanje hrvatskih nacionalnih interesa, ali i za ravnopravnost etničkih skupina i nacionalnih manjina bez dominacije samo jednog naroda u zajednici – poštujući europske standarde o zaštiti ljudskih prava.

HSP Đapić-dr.Jurišić se zalaže za tri vojne komponente sa istim brojem profesionalnih vojnika, kao i njihovo naoružavanje i obučavanje. Zalažemo se za moderniziranje, opremanje i obučavanje vojnika po NATO standardima. Djelatne postrojbe u potpunosti trebaju biti profesionalne. Broj postrojbi i pripadnika oružanih snaga mora odgovarati ukupnoj gospodarskoj snazi BiH. Konačni cilj je postizanje visokih standarda u obrani i ustroju oružanih snaga kao i konačni ulazak u Partnerstvo za mir i NATO.

Opremljene, stručne i obučene multietničke redarstvene policijske snage moraju biti oslonac pravnoj državi, bez terora, kriminala, korupcije, gdje će se svi narodi osjećati slobodnim, ravnopravnim i neugroženim.

Obavještajne službe ne smiju funkcionirati na metodama terora i prisile nego trebaju biti u službi zaštite svih konstitutivnih naroda i manjinskih zajednica u BiH.

Također, obavještajne službe moraju biti u službi zaštite pravne države i zakona jer samo tako uređena BiH u kojoj se poštuje zakon i vladavina prava može biti dio međunarodne zajednice i pogodna za ulaganje inozemnog kapitala.

Svjesni smo da je Bosna i Hercegovina u skoroj prošlosti bila utočište svjetskim teroristima i da je služila kao pogodan za njihovu obuku i stoga se Hrvatska stranka prava *Đapić-dr.Jurišić* zauzima za stalnu i odlučnu borbu protiv svih vrsta i oblika terorizma.

HSP Đapić-dr.Jurišić će se zalagati za jačanje međunarodnog položaja Bosne i Hercegovine, prilagođavati će svoja sigurnosna i obrambena djelovanja zahtjevima međunarodne zajednice u cilju što bržeg ulaska u članstvo Partnerstva za mir i NATO.

HSP Đapić-dr.Jurišić će kroz svoj rad zbog nacionalnih, geopolitičkih i povijesnih razloga uspostavljati će trajne prijateljske odnose sa Republikom Hrvatskom.

